

بررسی بخش دوم لایحه بودجه سال ۱۴۰۳ کل کشور (۵): منابع و مصارف هدفمندی

مرکز پژوهش‌ها
مجلس شورای اسلامی

شماره مسلسل: ۱۹۷۱۶

کد موضوعی: ۲۳۰

شناسنامه گزارش

عنوان گزارش: بررسی بخش دوم لایحه بودجه سال ۱۴۰۳ کل کشور (۵): منابع و مصارف هدفمندی

نام دفتر: مطالعات بخش عمومی (گروه بودجه و گروه سیاست‌های حمایتی و مقابله با فقر)

نوع گزارش: طرح / لایحه ■ ، نظارتی □ ، راهبردی □

تهیه و تدوین کنندگان: محمدمهدی جعفری، شهاب‌الدین فولادی

ناظران علمی: محمدحسین معماریان، سیده‌ادی موسوی نیک، سیدعباس پرهیزکاری

همکار: سیدمجتبی میرپنجی

واژه‌های کلیدی:

۱. لایحه بودجه سال ۱۴۰۳

۲. هدفمندی

۳. منابع و مصارف

شروع مطالعه: ۱۴۰۳/۱/۲۴

تاریخ انتشار: ۱۴۰۳/۱/۲۷

به نام خدا

فهرست مطالب

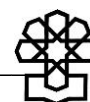
۱	چکیده.....
۲	خلاصه مدیریتی.....
۳	۱. مقدمه.....
۶	۲. تحلیل اجزا منابع هدفمندی.....
۱۲	۳. بررسی مصارف هدفمندی.....
۱۳	۴. اجزا مصارف هدفمندی.....
۲۱	۵. جمع‌بندی و پیشنهادات.....
۲۳	منابع و مآخذ.....

فهرست جداول

۶	جدول ۱. مقایسه ارقام لایحه بودجه سال ۱۴۰۳ با قانون بودجه و عملکرد سال ۱۴۰۲.....
۱۲	جدول ۲. مقایسه ارقام لایحه بودجه سال ۱۴۰۳ با قانون بودجه و عملکرد سال ۱۴۰۲.....
۱۴	جدول ۳. اعتبارات مربوط به یارانه نقدی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۳.....
۱۵	جدول ۴. پیش‌بینی اعتبارات مربوط به یارانه نقدی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۳.....
۱۶	جدول ۵. کفایت یارانه نقدی خانوار سه‌نفره در سال ۱۴۰۲ نسبت به خط‌فقر شدید و مطلق خانوار سه‌نفره - درصد.....
۱۷	جدول ۶. اعتبارات نهادهای حمایتی از تبصره (۸) لایحه بودجه سال ۱۴۰۳ - ارقام هزار میلیارد تومان.....
۱۸	جدول ۷. اعتبارات یارانه نان در لایحه بودجه سال ۱۴۰۳ - ارقام هزار میلیارد تومان.....
۱۹	جدول ۸. پیش‌بینی اعتبارات مربوط به یارانه نان در تبصره (۸) لایحه بودجه سال ۱۴۰۳.....
۲۰	جدول ۹. یارانه دارو شیرخشک و ملزومات مصرفی پزشکی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۳ - ارقام هزار میلیارد تومان.....
۲۰	جدول ۱۰. آمار واردات دارو و تجهیزات پزشکی از سال ۱۳۹۸ تا آبان ماه ۱۴۰۲.....
۲۱	جدول ۱۱. اعتبار یارانه بیمه‌ای و مصارف سازمان هدفمندی یارانه‌ها در لایحه بودجه سال ۱۴۰۳ - ارقام میلیارد تومان.....

فهرست نمودارها

۷	نمودار ۱. روند تولید و مصرف بنزین در سال‌های ۱۳۸۸ تا ۱۴۰۲.....
۱۶	نمودار ۲. نسبت متوسط مستمری نهادهای حمایتی به حداقل دستمزد طی دوره ۱۳۹۵ تا ۱۴۰۲ - درصد.....
۱۸	نمودار ۳. کفایت جمع مستمری و یارانه نقدی نهادهای حمایتی.....

بررسی بخش دوم لایحه بودجه سال ۱۴۰۳ کل کشور (۵): منابع و مصارف هدفمندی

چکیده

تبصره مربوط به هدفمندی در قوانین بودجه سنواتی میزان منابع حاصل از اصلاح قیمت‌های انرژی و نحوه هزینه کردن آن را در سال آینده پیش بینی می‌کند. بخش قابل توجهی از منابع حاصل از اصلاح قیمت‌ها صرف هزینه‌های حمایتی می‌شوند که اصلی‌ترین بخش بودجه سالانه در مقابله با فقر است. تبصره (۸) لایحه بودجه سال ۱۴۰۳ به موضوع هدفمندی یارانه‌ها پرداخته است که بر اساس ارقام پیش بینی شده در این تبصره به نظر می‌رسد که تراز منابع و مصارف هدفمندی در سال ۱۴۰۳ در ادامه روند گذشته با کسری روبه‌رو است. سقف منابع هدفمندی در لایحه سال ۱۴۰۳ حدود ۷۵۸.۸ هزار میلیارد تومان در نظر گرفته شده که نسبت به سال گذشته ۱۵ درصد رشد داشته است و البته نسبت به عملکرد آن در سال گذشته بیش از ۶۶ درصد افزایش یافته است.

از مجموع منابع هدفمندی حدود ۷۹ درصد به اعتبارات حمایتی اختصاص داده شده که این رقم نسبت به قانون ۱۴۰۲ حدود ۲۳ درصد رشد را تجربه کرده است. بیشترین رشد مصارف حمایتی نسبت به قانون بودجه سال گذشته در یارانه نان و مستمری نهادهای حمایتی اتفاق افتاده است. اعتبارات پیش‌بینی شده در تبصره (۸) لایحه بودجه نشان می‌دهد دولت نسبت به منابع بیش برآوردی و نسبت به مصارف کم برآوردی دارد در نتیجه در سال آینده با مشکل ناترازی روبه‌رو خواهد شد.

در ردیف (۴) جدول شماره ۱۴ لایحه بودجه ۱۴۰۳، منابع حاصل از فروش داخلی و صادراتی محصولات فرعی گاز به منابع هدفمندی یارانه‌ها افزوده شده است که اساساً ارتباطی با قانون هدفمند کردن یارانه‌ها ندارد و خلاف بخش اول احکام ابلاغی بودجه و برنامه هفتم مصوب صحن مجلس است. همچنین، در جدول ارسالی لایحه دولت که بر اساس اصلاحیه ماده (۱۸۲) قانون آیین‌نامه داخلی مجلس در بخش جداگانه‌ای به مجلس ارسال شده و باید مبتنی بر احکام ابلاغی بخش اول تدوین شود، سهم صندوق توسعه ملی از صادرات فرآورده‌های نفتی دیده نشده است.

با توجه به وضعیت نامناسب تحقق درآمدهای هدفمندی و پیش‌بینی از ادامه آن در سال ۱۴۰۳ به نظر می‌رسد تبصره هدفمندی یارانه‌ها در سال ۱۴۰۳، مانند برخی از سال‌های گذشته با کسری منابع نسبت به مصارف روبه‌رو شود. مجموع منابع قانونی قابل تحقق هدفمندی در سال آینده حدود ۵۳۰ هزار میلیارد تومان برآورد می‌شود. از سوی دیگر برخی ارقام مصارف مانند یارانه نان دارای کم‌برآوردی است. همچنین منابع مورد نیاز برای اجرای طرح کالابریگ الکترونیکی در تبصره (۸) به وضوح مشخص نشده است. بنابراین با فرض تخصیص کامل مصارف، ناترازی درآمد-هزینه هدفمندی یارانه‌ها در سال ۱۴۰۳ معادل حداقل ۲۳۰ هزار میلیارد تومان پیش‌بینی می‌شود.

خلاصه مدیریتی

بیان / شرح مسئله

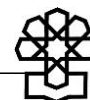
در لایحه بودجه سال ۱۴۰۳ موضوع هدفمندی یارانه‌ها و مصارف آن در تبصره (۸) قرار داده شده است. تبصره (۸) لایحه، محل مصارف حمایتی منابع ناشی از هدفمندی یارانه‌ها را، یارانه بیمه ملوانان، یارانه نقدی و معیشتی و کالابری الکترونیک، پرداخت مستمری خانوارهای تحت پوشش نهادهای حمایتی، یارانه نان، یارانه دارو و شیرخشک و ملزومات مصرفی پزشکی و مصارف سازمان هدفمندی یارانه‌ها تعیین کرده است. سقف منابع هدفمندی یارانه‌ها در این تبصره ۷۵۸.۸ هزار میلیارد تومان در نظر گرفته شده که ۷۹ درصد از کل مصارف یعنی ۵۹۹.۶ هزار میلیارد تومان برای اهداف حمایتی در نظر گرفته شده است. این رقم در مقایسه با اعتبار ۴۸۵ هزار میلیارد تومانی مصارف حمایتی قانون سال ۱۴۰۲ حدود ۲۳ درصد رشد داشته است. اعتبارات یارانه نان، پرداخت مستمری خانوارهای تحت پوشش سازمان بهزیستی و پرداخت مستمری خانوارهای تحت پوشش کمیته‌امداد امام خمینی (ره) به ترتیب بیشترین رشد اعتبارات را در لایحه بودجه سال ۱۴۰۳ نسبت به سال گذشته داشته‌اند. در لایحه بودجه سال ۱۴۰۳ یارانه بیمه ملوانان و مصارف سازمان هدفمندی برای اولین بار در قسمت مصارف جدول هدفمندی یارانه‌ها قرار گرفته‌اند، هرچند اعتبار اندکی برای آنها پیش بینی شده اما می‌توان ادعا کرد که ماهیت حمایتی ندارند.

تبصره هدفمندی یارانه‌ها در قوانین بودجه‌های سنواتی محل تقاطع منابع قابل توجه حوزه انرژی و مهم‌ترین تبصره در حوزه مقابله با فقر درآمدی در اسناد بودجه دولت است. در همین راستا دولت با تغییر رویکرد هر ساله تغییرات شکلی و محتوای بسیاری در این تبصره به منظور بهبود کارایی حمایت‌ها اعمال می‌کند تا مطابق با فلسفه اولیه هدفمندی، در راستای بهبود عملکرد مصارف یارانه در مبارزه با فقر در کشور باشد. اما گره زدن مستقیم سیاست‌گذاری انرژی و درآمدها و هزینه‌های شرکت‌های دولتی حوزه انرژی به سیاست‌های رفاهی و حمایتی منشأ مشکلات فراوانی شده است.

پیش‌بینی می‌شود اوضاع نابه‌سامان هدفمندی یارانه‌ها در سال ۱۴۰۳ نه تنها ادامه یافته بلکه تشدید شود. زیرا تمام روندهای مبنایی مخرب مانند ناترازی تولید و مصرف فرآورده‌های نفتی و فقدان هرگونه برنامه جامع جهت اصلاح آن، بی‌انضباطی مالی، بیش‌برآوردی منابع و کم‌برآوردی مصارف و سایر عوامل همچنان مانند گذشته با قوت پابرجا هستند. فلسفه غیر قابل تغییر مصارف حمایتی هدفمندی یارانه‌ها، مقابله با فقر ناشی از کژکاردهای عملکرد اقتصادی است. به نوعی بخش قابل توجه منابع حقیقی شدن قیمت‌های انرژی بر مبنای قانون صرف جبران رفاهی برای گروه‌های کم‌درآمد می‌شود. در واقع بنا به فلسفه اولیه هدفمندی یارانه‌ها هر گونه تغییری در مصارف حمایتی، الزاماً باید با کارایی بیشتر در جهت مقابله با فقر عمل کند.

نقطه نظرات / یافته‌های کلیدی

در لایحه بودجه سال ۱۴۰۳ به جهت شفافیت بیشتر، رقم «ناخالص» صادرات فرآورده‌ها در منابع هدفمندی درج شده و مابه‌ازای ریالی مورد نیاز واردات به عنوان مصارف هدفمندی در سمت هزینه‌ها لحاظ شده است. از این منظر لایحه به

سمت بهبود شفافیت گام برداشته است.

مستمری نهادهای حمایتی و یارانه نقدی علی رغم اینکه سهم بزرگی از مصارف هدفمندی یارانه‌ها را به خود اختصاص داده با فرض ادامه شرایط تورمی، از کفایت لازم برخوردار نخواهد بود و به مرور منجر به کاهش توان پوشش سبد مصرفی خانوار به‌ویژه برای دهک‌های پایین درآمدی می‌شود. همچنین اعتبار در نظر گرفته شده برای یارانه بیمه ملوانان نیز برخلاف یارانه بیمه‌ای سایر اقشار در ردیف‌های مصارف تبصره هدفمندی یارانه‌ها قرار گرفته است که با رویکرد گذشته دولت در خصوص این یارانه‌ها در تضاد است. شایان‌ذکر است لایحه ضمانت اجرایی مناسبی برای تخصیص یارانه دارو ارائه نداده است.

پیشنهاد راهکارهای تقنینی، نظارتی یا سیاستی

در صورت تمایل دولت و وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی به پرداخت یارانه تشویقی کالابریگ الکترونیک، محدود کردن جامعه هدف می‌تواند کارایی بیشتری از طریق کاهش هزینه‌ها و بهبود اثرگذاری داشته‌باشد. جایگزینی پرداخت یارانه تشویقی به تعداد فرزندان زیر ۱۸ سال به‌جای هفت دهک درآمدی می‌تواند به میزان قابل توجهی جامعه هدف را محدود کند ضمن آنکه تناسب بیشتری با نهادهای فرهنگی و اجتماعی حاکم بر جامعه و سیاست‌های جمعیتی کشور دارد. در چنین حالتی دولت ضمن افزایش اثرگذاری بیشتر بر جامعه هدف، هزینه‌های کمتری را نیز متحمل می‌شود. برآورد می‌شود در صورتی که دولت بخواهد سیاست تشویقی کالابریگ الکترونیکی را ادامه دهد، تخصیص یارانه مذکور به کودکان زیر ۱۸ سال نسبت به تخصیص یارانه به هفت دهک درآمدی علاوه بر مزایای ذکر شده و کاهش اتکاء به دهک‌بندی که همواره محل مناقشه بوده است، دست کم ۳۰ هزار میلیارد تومان صرفه‌جویی در مصارف ایجاد می‌نماید. با توجه ناترازی منابع و مصارف هدفمندی در قوانین مصوب مجلس اصلاحات قابل توجهی در خصوص اصلاح موضعی قیمت‌های حامل انرژی در خصوص صنایع و مصارف غیرخانگی وجود دارد که اگر به آن‌ها عمل شود منابع هدفمندی تقویت خواهد شد. چنانچه دولت تکالیف قانونی خود در برنامه هفتم مصوب صحن مجلس و سایر اصلاحات قیمتی و غیر قیمتی را اجرایی کند، می‌توان انتظار داشت صادرات فرآورده‌های نفتی افزایش یافته و هم‌چنین رقم ۱۲۰ هزار میلیارد تومانی لایحه بودجه ۱۴۰۳ از محل فروش داخلی فرآورده‌های نفتی به‌طور کامل محقق شود که از کسری هدفمندی جلوگیری می‌نماید.

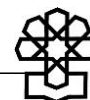
۱. مقدمه

لایحه بودجه سال ۱۴۰۳ در حالی به مجلس ارسال شد که تراز منابع و مصارف هدفمندی یارانه‌ها در دو سال اخیر با کسری شدیدی روبه‌رو بوده است. در سال ۱۴۰۱ کسری هدفمندی معادل ۷۲ هزار میلیارد تومان بود و در سال ۱۴۰۲ به رقم ۲۰۰ هزار میلیارد تومان رسید. به‌دلیل توقف اصلاحات قیمتی و غیر قیمتی حوزه انرژی (و به‌صورت عام عدم اجرای قانون هدفمندکردن یارانه‌ها) و رشد مصارف هدفمندی به‌دلیل تورم سالانه و سایر مصارف اختصاص یافته به این بخش روند مذکور از قبل قابل پیش‌بینی بود و انتظار می‌رود در سال‌های آتی هدفمندی یارانه‌ها با کسری بزرگ‌تری نیز مواجه شود.

کاهش درآمدهای حاصل از منابع قانون هدفمندکردن یارانه‌ها و افزایش فشار مصارف به‌خصوص پس از اصلاح یارانه ارز ترجیحی و انتقال مصارف آن به جدول هدفمندی یارانه‌ها دو لبه‌ی فشار بر کسری هدفمندی هستند. در سمت منابع با افزایش مصرف داخلی فرآورده‌های نفتی امکان صادرات محصولات با ارزش سلب شده و قیمت ریالی فروش داخلی در مقایسه با صادرات ناچیز است و مقدار حقیقی آن هر سال کمتر می‌شود. روند افزایش مصرف داخلی فرآورده‌ها پس از آنکه دولت وقت را ناچار به اصلاح یک‌باره قیمتی در سال ۱۳۹۸ نمود، به‌دلیل همه‌گیری کرونا چندسالی متوقف ماند اما به‌محض رفع محدودیت‌ها مجدداً اوج گرفت و از میزان تولید داخلی فراتر رفت. در سمت مصارف جبران رفاهی اصلاح سیاست ارز ترجیحی بر عهده بودجه هدفمندی گذاشته شد؛ در حالی که قانون هدفمندکردن یارانه‌ها ارتباطی با سیاست‌های ارزی نداشته و افزایش درآمدهای ناشی از اصلاح ارز ترجیحی بر منابع هدفمندی اثری ندارد (منابع عمومی دولت افزایش می‌یابد). هم‌چنین تأمین سالانه حدود ۸ تا ۱۰ میلیون تن آرد یارانه‌ای و پرداخت مابه‌التفاوت نرخ ارز ۴۲۰۰ تا ۲۸۵۰۰ تومانی به شرکت‌های بیمه‌گر (یا داروخانه‌ها) برای جلوگیری از افزایش قیمت داروهای بیمه پایه، بار مالی بزرگی بر هزینه‌های هدفمندی یارانه‌ها ایجاد می‌کنند. در سال‌های ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲ به‌ناچار هزینه واردات فرآورده‌های نفتی (بنزین و گازوئیل) بیش از پیش به بار مالی هدفمندی افزود و در سال ۱۴۰۳ نیز صراحتاً واردات فرآورده در مصارف جدول شماره (۱۴) لایحه بودجه منعکس گردیده‌است.

جبران ناترازی منابع و مصارف مذکور طی سال‌های گذشته با اقداماتی انجام شد که از منظر انضباط مالی، اصول بودجه‌ریزی و سیاست‌گذاری اقتصادی آسیب‌های فراوانی به‌همراه داشت. از جمله این اقدامات عبارتند از: دریافت مجوزهای خاص خارج از بودجه از نهادهایی غیر از مجلس، دریافت تنخواه از بانک مرکزی، دریافت تنخواه از بودجه عمومی، عدم پرداخت مصارف شرکت‌های عرضه‌کننده انرژی، دریافت تسهیلات بانکی، دریافت خط اعتباری از بانک مرکزی، برداشت از منابع شرکت ملی نفت و گاز، تعویق در پرداخت مطالبات گندمکاران و انتشار اوراق غیرنقدی. برای مثال در هفته آخر اسفندماه سال ۱۴۰۱ اوراق غیرنقدی به مبلغ ۵۰ هزار میلیارد تومان خارج از سقف بودجه منتشر شد و به سازمان هدفمندی یارانه‌ها جهت ایفای تعهدات و بانک کشاورزی برای تسویه خرید تضمینی گندم تخصیص یافت. حجم بالای انتشار اوراق بدون ضابطه آن هم در آخرین روز سال به هیچ‌عنوان با منطق کارشناسی سازگار نیست. پیش‌بینی می‌شود اوضاع نابه‌سامان هدفمندی یارانه‌ها در سال ۱۴۰۳ نه‌تنها ادامه یافته بلکه تشدید شود. زیرا تمام روندهای مبنایی مخرب مانند ناترازی تولید و مصرف فرآورده‌های نفتی و فقدان هرگونه برنامه جامع جهت اصلاح آن، بی‌انضباطی مالی، بیش‌برآوردی منابع و کم‌برآوردی مصارف و سایر عوامل همچنان مانند گذشته با قوت پابرجا هستند.

از منظر مصارف، ۷۹ درصد از کل مصارف یعنی ۵۹۹۶ هزار میلیارد تومان برای اهداف حمایتی در نظر گرفته شده‌است. این رقم در مقایسه با اعتبار ۴۸۵ هزار میلیارد تومانی مصارف حمایتی قانون سال ۱۴۰۲ حدود ۲۳ درصد رشد داشته‌است. اعتبارات یارانه‌ان، پرداخت مستمری خانوارهای تحت پوشش سازمان بهزیستی و پرداخت مستمری خانوارهای تحت پوشش کمیته‌امداد امام‌خمینی (ره) به‌ترتیب بیشترین رشد اعتبارات را در لایحه بودجه سال ۱۴۰۳ نسبت به سال گذشته داشته‌اند. در لایحه بودجه سال ۱۴۰۳ یارانه بیمه ملوانان و مصارف سازمان هدفمندی برای اولین بار در قسمت مصارف جدول هدفمندی یارانه‌ها قرار گرفته‌اند، هرچند اعتبار اندکی برای آنها پیش‌بینی شده اما می‌توان ادعا کرد که ماهیت حمایتی ندارند.

فلسفه غیر قابل تغییر مصارف حمایتی هدفمندی یارانه‌ها، مقابله با فقر ناشی از کژکاردهای عملکرد اقتصادی است. به‌نوعی بخش قابل توجه منابع حقیقی شدن قیمت‌های انرژی بر مبنای قانون صرف جبران رفاهی برای گروه‌های کم‌درآمد می‌شود. در واقع بنا به فلسفه اولیه هدفمندی یارانه‌ها هر گونه تغییری در مصارف حمایتی، الزاماً باید با کارایی بیشتر در جهت مقابله با فقر عمل کند.

مصارف حمایتی تبصره (۸) لایحه بودجه سال ۱۴۰۳ به فراخور گروه‌های هدف و نوع حمایت به مقابله با جنبه‌های خاصی از فقر می‌پردازند. فقر شدید سطح وخیم تری از فقر است که درآمد خانوار تکافوی خرید مواد غذایی برای تأمین حداقل مقدار کالری مورد نیاز را ندارد. با توجه به گروه‌های هدف اعتبارات یارانه نقدی سه دهک اول درآمدی و پرداخت مستمری خانوارهای تحت پوشش نهادهای حمایتی، می‌توان این اعتبارات را در جهت مقابله با فقر شدید دسته بندی کرد. فقر مطلق نیز خانوارهایی را شامل می‌شود که درآمد آنها کفایت لازم برای تأمین نیازهای اولیه زندگی اعم از خوراک، پوشاک و سایر هزینه‌های ضروری زندگی را ندارند. آن دسته از اعتباراتی که در تبصره هدفمندی سطح وسیع تری از جامعه را هدف قرار می‌دهد را می‌توان اعتبارات جبران رفاهی برای مقابله با خط فقر مطلق تعریف کرد هر چند در عمل به دلیل مشکلات اجرایی از جمله شناسایی خانوارهای فقیر جمعیتی فراتر از فقر مطلق را پوشش می‌دهد. از این رو یارانه نقدی سایر دهک‌های درآمدی، یارانه نان، یارانه دارو و کالبرگ الکترونیکی، اعتباراتی است که برای مقابله با فقر مطلق در مصارف حمایتی تبصره هدفمندی یارانه‌ها پیش بینی شده است. هر چند اثرگذاری اعتبارات حمایتی به‌خصوص یارانه نقدی و مستمری نهاد حمایتی در نتیجه تورم‌های بالا و مستمر کاهش پیدا کرده اما همچنان مهم‌ترین ابزار مبارزه با فقر در کشور به حساب می‌آید. بنابراین ارزیابی اعتبارات حمایتی مصارف هدفمندی یارانه‌ها به دلیل جایگاهی که در فقرزدایی دارند دارای اهمیت ویژه‌ای است و می‌تواند زمینه سازی برای سیاست گذاری بهینه در مقابله با فقر شود.

این گزارش به تحلیل و بررسی منابع و مصارف هدفمندی یارانه‌ها در تبصره (۸) احکام قانون بودجه سال ۱۴۰۳، که در قالب جدول شماره (۱۴) بخش دوم لایحه بودجه ارائه شده، می‌پردازد.

بررسی منابع هدفمندی

سقف منابع هدفمندسازی یارانه‌ها در لایحه بودجه سال ۱۴۰۳ معادل ۷۵۸.۸ هزار میلیارد تومان است که نسبت به قانون بودجه سال ۱۴۰۲ رشد ۱۵ درصدی داشته و البته نسبت به عملکرد آن در سال گذشته بیش از ۶۶ درصد افزایش یافته است. [۱] و [۲]

درباره اجزای منابع هدفمندی می‌توان اشاره کرد که رقم پیشنهادی دولت در لایحه ۱۴۰۳ برای دریافتی حاصل از فروش داخلی فرآورده‌های نفتی نسبت به رقم مصوب سال گذشته ۳۰ درصد رشد یافته و نسبت به عملکرد سال قبل ۱۲ درصد رشد را نشان می‌دهد. همچنین علی‌رغم آنکه دریافتی حاصل از فروش داخلی گاز طبیعی در سال ۱۴۰۲ با بیش از ۳۰ درصد عدم تحقق همراه بوده، رقم لایحه بودجه ۱۴۰۳ نسبت به مصوب سال گذشته بدون تغییر باقی مانده است. دریافتی حاصل از خالص صادرات فرآورده‌های نفتی (کل صادرات پس از کسر واردات) در سال ۱۴۰۲ تنها ۵۵ درصد نسبت به مصوب قانون عملکرد داشته و در لایحه ۱۴۰۳ رقم پیشنهادی دولت.. ۳۶ درصد نسبت به عملکرد سال قبل رشد دارد.

درآمد فروش محصولات فرعی گاز (اتان، ال پی جی، گوگرد و...) در سقف ارقام منابع هدفمندی سال ۱۴۰۲ وجود نداشت و ردیف به این منظور در سرجمع منابع ۶۵۹ هزار میلیارد تومانی لحاظ نشده بود. با این وجود مطابق حکم ذیل جدول تبصره ۱۴ قانون بودجه سال ۱۴۰۲ معادل ۴۰ درصد درآمدهای حاصل از محصولات فرعی گاز (پس از کسر هزینه شرکت ملی گاز) به تأمین کالابرگ اختصاص می‌یابد. بر همین اساس در سال ۱۴۰۲ مبلغ ۳۵ هزار میلیارد تومان از شرکت ملی گاز دریافت شد که تحت عنوان سایر منابع خارج از سقف در ستون عملکرد جدول ثبت شده است. در لایحه ۱۴۰۳ درآمد محصولات فرعی گاز در سقف منابع هدفمندی معادل ۶۳ هزار میلیارد تومان برآورد شده است که نسبت به عملکرد سال پیش ۸۰ درصد افزایش یافته است. این در حالی است که مطابق مصوبه بخش اول بودجه این منابع می‌بایست به سرمایه‌گذاری‌های حوزه نفت و گاز اختصاص یابد و این اقدام بر خلاف آیین نامه داخلی مجلس مبنی بر الزام دولت به ارائه بخش دوم لایحه بودجه با رعایت احکام و سقف‌های مصوب در بخش اول بودجه است.

جدول ۱. مقایسه ارقام لایحه بودجه سال ۱۴۰۳ با قانون بودجه و عملکرد سال ۱۴۰۲

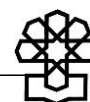
ردیف	منابع	مصوب ۱۴۰۲	عملکرد ۱۴۰۲	درصد عملکرد ۱۴۰۲	مازاد (کسری) عملکرد	لایحه ۱۴۰۳
۱	دریافتی حاصل از فروش داخلی فرآورده‌های نفتی	۹۲/۷	۱۰۶/۸	۱۱۵	۱۴	۱۲۰/۸
۲	دریافتی حاصل از فروش داخلی گاز طبیعی	۲۷۵	۱۸۷/۷	۶۸	(۸۷)	۲۷۵
۳	دریافتی حاصل از خالص صادرات فرآورده‌های نفتی ۱	۲۹۲	۱۶۱/۶	۵۵	(۱۳۰)	۲۲۰
۴	محصولات فرعی گاز (فروش اتان و ال پی جی و گوگرد)	۰	۰	-	-	۶۳
	مجموع (منابع قانونی)	۶۵۹/۷	۴۵۶/۱	۶۹٪	(۲۰۴)	۶۷۸/۸۲
	مانده مصرف نشده سال قبل		۸/۶			
	تنخواه خزانه‌داری		۳۶			
	تنخواه بانک مرکزی		۴/۵			
	مصوبه مورخ ۱۴۰۲/۰۷/۲۶		۳۱/۵			
	واریزی شرکت ملی گاز از محل فروش محصولات فرعی گاز		۳۵			
	واریز بابت یارانه ارز ترجیحی		۲/۲			
	تسهیلات بانکی		۲۰/۶			
	منابع داخلی شرکت مباشر		۴/۵			
	خط اعتباری بانک مرکزی		۱۵			
	مجموع دریافتی‌ها		۶۱۴			

۲. تحلیل اجزا منابع هدفمندی

در این بخش با جزئیات به ذکر فروض پایه محاسبات دولت در جدول شماره (۱۴) لایحه بودجه ۱۴۰۳ و اظهار نظر کارشناسی نسبت به تحقق‌پذیری ارقام منابع تحت سناریوهای مختلف پرداخته می‌شود.

۱. در لایحه بودجه سال ۱۴۰۳ به جهت شفافیت بیشتر، رقم «ناخالص» صادرات فرآورده‌ها در ردیف ۳ منابع درج شده و مابه‌ازای ریالی مورد نیاز واردات به عنوان مصارف هدفمندی در سمت هزینه‌ها لحاظ شده است. در جدول شماره (۱) به جهت درک و مقایسه‌پذیری بهتر لایحه ۱۴۰۳ با قانون ۱۴۰۲، معادل ۸۰ هزار میلیارد تومان از ردیف ۳ کسر شده و مقدار دریافتی حاصل از صادرات فرآورده به صورت «خالص» منظور گردیده است. لذا ارقام جدول شماره (۱) با لایحه دولت مغایرتی ندارند.

۲. با توجه به توضیحات پاورقی ۱ برای بدست آوردن مجموع منابع «ناخالص» هدفمندی مطابق لایحه دولت باید ۸۰ هزار میلیارد تومان به سقف این رقم افزود که به ۷۵۸/۸ هزار میلیارد تومان می‌رسد.

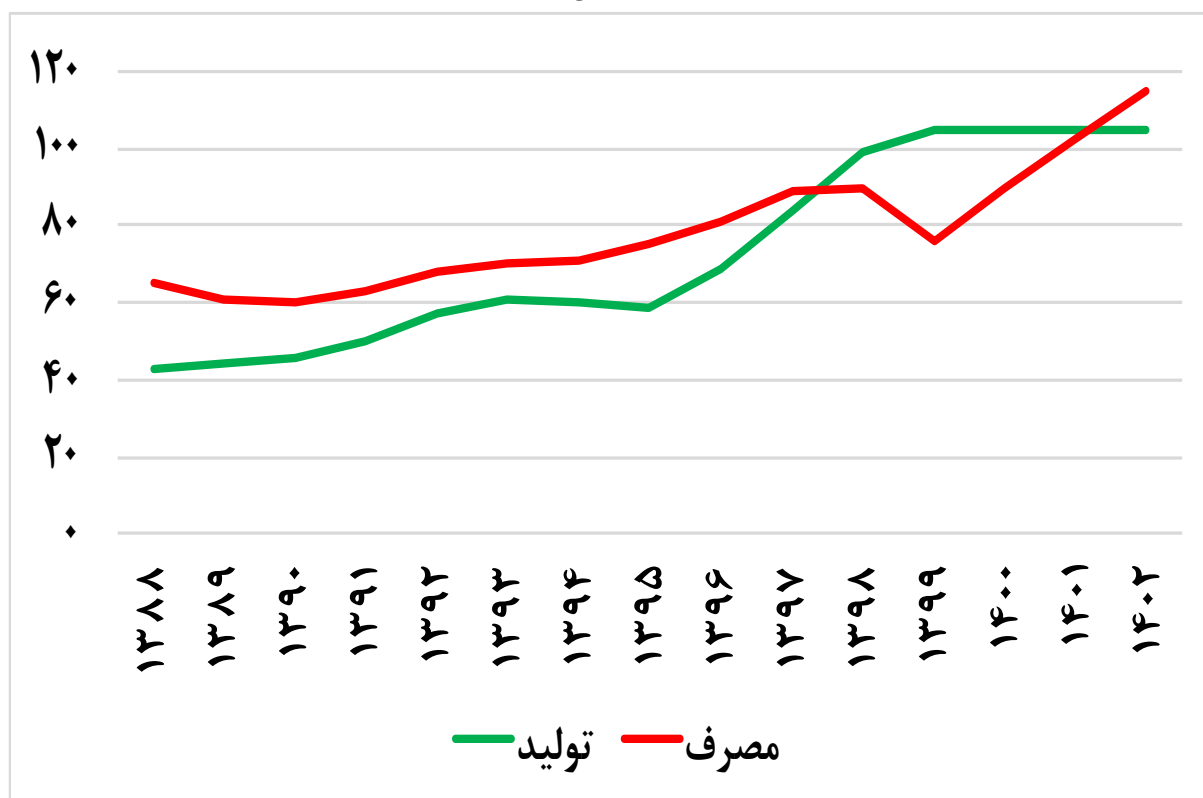

۲.۱. دریافتی حاصل از فروش داخلی فرآورده‌های نفتی

قانون هدفمند کردن یارانه‌ها قیمت فروش داخلی فرآورده‌های نفتی را بر اساس معیاری از قیمت‌های فوق خلیج فارس، و آب و برق را بر اساس معیار قیمت تمام شده کالا اصلاح می‌کند که در ده سال اخیر اجرا نشده است. بر اساس این قانون منابع حاصل از اصلاحات قیمت باید به حساب سازمان هدفمندی واریز شود [۳]. با این وجود، در حال حاضر نه تنها مابه‌التفاوت اصلاح قیمت‌ها بلکه کل خالص منابع حاصل از فروش داخلی ۶ فرآورده اصلی شامل بنزین، گازوئیل، نفت سفید، نفت کوره، گاز مایع و سوخت هوایی جزء منابع هدفمندی است.

درآمد فروش داخلی فرآورده‌ها نفتی در سال ۱۴۰۲، ۱۵ درصد بیشتر از قانون تحقق یافته که ناشی از رشد مصرف داخلی فرآورده‌ها علی‌الخصوص بنزین و گازوئیل است. مصرف داخلی بنزین و گازوئیل به حدی افزایش یافته که از ظرفیت تولید کل پالایشگاه‌های کشور فراتر رفته است. در نمودار ۱ روند تولید و مصرف بنزین نمایش داده شده است.

نمودار ۱. روند تولید و مصرف بنزین در سال‌های ۱۳۸۸ تا ۱۴۰۲

مأخذ: ترازنامه هیدروکربوری کشور.

شایان ذکر است علیرغم رشد حجم مصرف فرآورده‌های نفتی، درآمد ناشی از فروش آن‌ها رشد متناسب نخواهد داشت و با فرض تداوم سیاست‌های موجود در چند سال آینده رو به کاهش می‌گذارد. زیرا با ثبات قیمت برای مصرف‌کننده نهایی، هزینه‌های پالایش و انتقال و کارمزد جایگاه‌داران عرضه فرآورده‌ها هر ساله رشد قابل توجهی پیدا می‌کند و برای تأمین آن عایدی دولت از فروش داخلی فرآورده به صورت مستمر کاهش می‌یابد. این امر به حدی در طی سالیان پی در پی تکرار شده که دریافتی دولت از فروش داخلی برخی‌ها فرآورده‌ها به صفر میل پیدا کرده است.

به‌عنوان مثال قیمت گازوئیل یارانه‌ای برای خودرو ۳۰۰ تومان بر لیتر است که از این مبلغ به‌طور متوسط ۱ ۲۶۵ تومان سهم کارمزد جایگاه‌دار بوده و سهم دولت تنها ۳۵ تومان (۳۵۰ ریال) به‌ازای هر لیتر است. با روند موجود سال آینده نه‌تنها فروش داخلی گازوئیل درآمدی برای دولت ندارد بلکه جهت تداوم عرضه آن باید مبلغی هم پرداخت شود. در سال ۱۴۰۱ نرخ حق‌العمل جایگاه‌های سوخت و سی‌ان‌جی ۴۵ درصد نسبت به سال قبل رشد پیدا کرد و در سال ۱۴۰۲ نرخ حق‌العمل آن‌ها به‌ترتیب ۴۰ و ۶۰ درصد افزایش یافت. پیش‌بینی می‌شود در سال ۱۴۰۳ نیز نرخ‌های کارمزدی متناسب با تورم رشد یابند.

با توجه به توضیحات فوق پیش‌بینی می‌شود درآمد حاصل از فروش داخلی فرآورده‌های نفتی در سال ۱۴۰۳ از ۱۱۵ هزار میلیارد تومان فراتر نرود. شایان‌ذکر است در قوانین مصوب مجلس اصلاحات قابل توجهی در خصوص اصلاح موضعی قیمت‌های حامل انرژی در خصوص صنایع و مصارف غیر خانگی وجود دارد که اگر به آن‌ها عمل شود درآمد این ردیف تقویت خواهد شد.

به‌عنوان مثال در بند (ب) تبصره (۱۴) قانون بودجه سال ۱۴۰۲ کل کشور وزارت نفت موظف شده بود نسبت به توزیع گاز مایع و نفت سفید به مصرف‌کنندگان که به شبکه سراسری گاز طبیعی دسترسی ندارند از طریق سامانه سداف اقدام نماید. در همین راستا دولت نیز در آیین‌نامه اجرایی تبصره (۱۴) مورخ ۲۸ مرداد ۱۴۰۲ ابلاغی معاون اول رئیس‌جمهور، نرخ گاز مایع مازاد بر سهمیه مذکور را قیمت فوب خلیج‌فارس در نظر گرفت. با این حال به‌محض اجرایی شدن مصوبه مزبور مجدد دولت قیمت مازاد سهمیه را از فوب خلیج‌فارس مجدداً به رقمی نزدیک نرخ یارانه‌ای بازگرداند که در عمل مصوبه را از کارکرد خود ساقط کرد. در صورت در نظر رفتن قیمت بالاتر برای درخواست‌های مازاد بر سهمیه منابع هدفمندی از این محل افزایش می‌یافت. در حال حاضر روزانه حدود ۸ میلیون لیتر (۱.۶ میلیون تن سالیانه) گاز مایع توسط خانوارها و خودروها برای سوخت در داخل مصرف می‌شود که سهم دولت از قیمت فروش هر کیلو گاز مایع داخلی معادل ۱۲۶ تومان (۱۲۶۰ ریال) است.

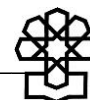
مطابق ماده الحاقی (۱۵) برنامه هفتم پیشرفت که به تصویب صحن علنی مجلس رسیده است (مورد ایراد شورای نگهبان و هیئت عالی نظارت واقع نشده) دولت مکلف است از طریق شرکت‌های تابعه وزارت نفت نسبت به کاهش یارانه گازوئیل در معادن عمده کشور و طرح‌های بالادستی نفت و گاز به‌گونه‌ای اقدام نماید که در سال آغاز اجرای برنامه یارانه تخصیص‌یافته ده درصد (۱۰٪) کاهش یابد. همچنین مقرر شده است تا انتهای برنامه یارانه مذکور حداقل به پنجاه درصد (۵۰٪) میزان قبل از برنامه هفتم کاهش یابد. در صورت اجرای کامل این مصوبه و حذف پنجاه درصد یارانه سوخت معادن و پروژه‌های بالادستی نفت و گاز، حدود ۵ هزار میلیارد تومان منابع هدفمندی یارانه‌ها افزایش خواهد یافت.^۱

مجرای اصلاحی دیگر در خصوص فرآورده‌های داخلی، اصلاح نرخ سوخت هوایی است. در حال حاضر قیمت سوخت هواپیما تنها ۶۰۰ تومان بوده که با احتساب کارمزد عرضه‌کنندگان، سهم دولت کمتر از ۳۰۰ تومان به‌ازای هر لیتر است.^۲ با توجه به اینکه سالانه حداقل ۱ میلیارد و ۵۰۰ میلیون لیتر سوخت هوایی مصرف می‌شود، هر ۱۰۰۰

۱. به‌طور متوسط بیان می‌شود زیرا کارمزد جایگاه‌داران پلکانی است و وابسته به حجم فروش و سایر مولفه‌ها مانند عضویت در طرح کهاب اندکی متغیر است.

۲. مصرف گازوئیل معادن و صنایع بالادستی نفت و گاز حدود ۱ میلیون لیتر در روز برآورد می‌شود.

۳. قیمت هر لیتر سوخت حت به نرخ فوب خلیج فارس متوسط ۶۵ سنت است.

تومان افزایش نرخ سوخت هواپیما حدود ۱.۵ هزار میلیارد تومان افزایش درآمد به دنبال دارد. با توجه به نکات بیان شده، چنانچه دولت به تکالیف قانونی خود عمل کند، می‌توان انتظار داشت رقم ۱۲۰ هزار میلیارد تومانی لایحه بودجه ۱۴۰۳ از محل فروش داخلی فرآورده‌های نفتی به‌طور کامل محقق شود.

۲-۲. دریافتی حاصل از فروش داخلی گاز طبیعی

عملکرد فروش داخلی گاز طبیعی در سال ۱۴۰۲ حاکی از عدم تحقق ۸۲ هزار میلیارد تومان از منابع این بند است. دلیل اصلی عملکرد نامناسب ردیف فروش داخلی گاز طبیعی در سال ۱۴۰۲ مربوط به عدم پرداخت قبوض گاز توسط شرکت‌های پتروشیمی و معوق شدن بدهی‌هاست؛ به‌طوری که در سال ۱۴۰۲ حدود ۶۰ هزار میلیارد تومان مطالبات بابت فروش گاز به صنایع عمده ایجاد شده است. ریشه اصلی تشکیل این حجم بالای از بدهی ناهماهنگی و عدم تصمیم‌گیری به‌موقع در خصوص نرخ خوراک گاز پتروشیمی‌های داخلی است که مبنای قیمت‌گذاری نرخ سوخت سایر صنایع عمده هم قرار می‌گیرد.

نرخ خوراک گاز پتروشیمی‌ها بر اساس میانگین قیمت در چهار هاب گازی جهانی و قیمت گاز طبیعی در داخل تعیین می‌شود. لایحه بودجه سال ۱۴۰۲ با فروض غیرواقعی‌بینانه نسبت به چشم‌انداز قیمت‌های هاب گازی به مجلس ارسال شد و در قانون بودجه سال ۱۴۰۲ نیز بدون تغییر به تصویب رسید. این در حالی است که برای تأمین رقم مصوب ۲۷۵ هزار میلیارد تومانی از محل فروش گاز طبیعی نیازمند نرخ خوراک ۸۰۰۰ تومانی بود که بسیار بیشتر از از فرمول مذکور بود. در نتیجه‌ی آن، ابلاغ نرخ خوراک پتروشیمی‌ها در طول سال ۱۴۰۲ با کشمکش‌ها فراوانی همراه شد؛ تا جایی که با وجود گذشت نیمی از سال قیمت‌های گاز هنوز ابلاغ نشده بود. بنابراین، تعلل در این موضوع مستمسکی برای اعتراض و عدم پرداخت صورتحساب‌های گاز مصرفی صنایع شد. [۴] و [۵]

شایان توجه است سازوکارهای نامناسب تسویه بهای گاز و رابطه مالی بعضاً غیرشفاف در این باره و هم‌چنین عدم وجود جرائم قابل ملاحظه بر مبنای مدت زمان تأخیر پرداخت قبوض، همگی مزید بر علت شده و انگیزه‌ی تعویق پرداخت توسط بنگاه‌ها را تقویت نمود. مطابق قوانین بودجه‌های سالیانه، تسویه مطالبات و بدهی‌ها خوراک نفت خام و میعانات گازی فی‌مابین شرکت‌های زیرمجموعه وزارت نفت و پتروشیمی‌ها و پالایشگاه‌های داخلی می‌بایست با گشایش اعتبار اسنادی بانکی (LC۱) انجام شود. لازم است تا در قانون مابقی خوراک یعنی مایعات گازی نیز به حکم قانونی اضافه شود که در بند ۸ تبصره ۸ بخش احکام بودجه ۱۴۰۳ این مهم انجام شد.

از منظر کارشناسی پیشنهاد می‌شود در سال ۱۴۰۳ وزارت نفت تمام قراردادهای فروش خوراک شرکت‌ها (از هر نوعی از جمله گاز طبیعی، نفت خام، میعانات گازی، اتان، LPG، NGL و...) به مشتری‌های بزرگ که رقم آن از آستانه مشخصی بالاتر است را ملزم به گشایش اعتبارات اسنادی بانکی نموده و بابت تأخیر پرداخت جرائم معتنا به‌ی لحاظ شود. با لحاظ طلب ۶۰ هزار میلیارد تومانی شرکت ملی گاز از صنایع، عملکرد فروش داخلی گاز طبیعی به ۲۴۷ هزار میلیارد تومان می‌رسد که همچنان ۱۰ درصد از رقم مصوب قانون کم‌تر است. با این حال دولت در لایحه بودجه سال ۱۴۰۳ رقم قانون سال گذشته را تکرار نموده است. به نظر نمی‌رسد میانگین قیمت هاب‌های جهانی در سال آینده

افزایش چشمگیری پیدا کند؛ البته در صورت افزایش نرخ ارز مبنای محاسبه یا افزایش نرخ سوخت صنایع این منابع قابل تحقق خواهد شود.

در صورت ثبات نرخ ارز در ارقام فعلی، باید نسبت نرخ سوخت صنایع عمده نسبت به خوراک پتروشیمی ۱۰ درصد افزایش یابد تا مبلغ ۲۷۵ هزار میلیارد تومان از محل فروش داخلی گاز طبیعی حاصل شود. اگرچه دولت مبلغ قابل توجهی بابت فروش گاز طلب دارد اما برای تامین کسری هدفمندی در سال ۱۴۰۲ دست به استقراض از منابع مختلفی زده است که قاعدتاً انتظار می‌رود در سال ۱۴۰۳ آن‌ها را تسویه نماید. هم‌چنین پیش‌بینی می‌شود دولت در اخذ و تسویه کامل طلب مزبور موفق نشده و بخشی از مطالبات وصول گردد. لذا در تحلیل و پیش‌بینی منابع حاصل از فروش گاز طبیعی، طلب دولت از پتروشیمی‌ها در برآورد درآمد سال ۱۴۰۳ احتساب نشده است.

۳-۲. دریافتی حاصل از خالص صادرات فرآورده‌های نفتی

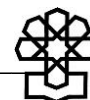
بر مبنای اساسنامه صندوق توسعه ملی که در سیاست‌های کلی ابلاغی برنامه ششم به صورت دائمی تنفیذ شد، صندوق توسعه ملی علاوه بر صادرات نفت خام، میعانات گازی و گاز، از صادرات فرآورده‌های نفتی نیز سهم می‌برد. در اجزا (۱) تا (۳) بند «ح» اساسنامه درباره منابع صندوق آمده است که:

۱. حداقل معادل ۳۰ درصد از منابع حاصل از صادرات نفت (نفت خام، میعانات گازی، گاز و فرآورده‌های نفتی) در سال‌های برنامه و تعیین مبلغ آن در قوانین بودجه سنواتی
۲. حداقل ۲۰ درصد ارزش صادرات تهاتری اقلام فوق‌الذکر
۳. افزایش سهم واریزی از منابع بندها ۱ و ۲ هر سال به میزان سه واحد درصد

تا قبل از پایان سیاست‌های کلی برنامه ششم با توجه به اینکه در این سیاست‌ها موارد مشمول سهم صندوق به صورت صریح ذکر شده بود این بند از اساسنامه مبنای عمل قرار نمی‌گرفت. با ابلاغ سیاست‌های کلی برنامه هفتم، اساسنامه صندوق توسعه ملی مبنای عمل قرار گرفت و بر همین اساس شورای نگهبان به‌هنگام بررسی احکام بودجه مصوب صحن مجلس، در جزء (۱) بند «الف» تبصره (۸) اعلام مغایرت نمود و مجلس جهت تأمین نظر شورای نگهبان و رفع مغایرت سهم صندوق توسعه ملی از صادرات فرآورده‌های نفتی را معادل ۴۵ درصد تعیین نمود.

با این حال در جدول ارسالی لایحه دولت که بر اساس اصلاحیه ماده (۱۸۲) قانون آیین‌نامه داخلی مجلس در بخش جداگانه‌ای به مجلس ارسال شده و باید مبتنی بر احکام ابلاغی بخش اول تدوین شود، سهم صندوق توسعه ملی از صادرات فرآورده‌های نفتی دیده نشده است. البته صندوق توسعه ملی تاکنون هیچ‌گاه از صادرات فرآورده‌های نفتی سهمی نبرده و این اولین سالی است که سهم صندوق از صادرات فرآورده‌ها در بودجه مشخص می‌شود. طبیعتاً اختصاص سهم از صادرات فرآورده‌های نفتی به صندوق توسعه منجر به کسری قابل توجه منابع و مصارف هدفمندی می‌شود.

خالص صادرات فرآورده‌های نفتی در سال ۱۴۰۲ تنها ۵۵ درصد رقم مصوب تحقق یافته‌است. همان طور که گفته شد به دلیل افزایش مصرف داخلی فرآورده‌های با ارزشی نظیر بنزین و گازوئیل مصرف از ظرفیت تولید پیشی گرفته و درآمد حاصل از صادرات فرآورده‌های نفتی به شدت کاهش یافته‌است. مسئله مهمتر آنکه تأمین برخی فرآورده‌ها از طریق واردات انجام شده‌است. در لایحه بودجه ۱۴۰۳ صادرات ناخالص فرآورده‌های نفتی برابر ۳۰۰ هزار میلیارد تومان

۷.۸ میلیارد دلار) در نظر گرفته شده که با احتساب ۸۰ هزار میلیارد تومان (۲ میلیارد دلار) واردات فرآورده، خالص صادرات فرآورده‌ها به ۲۲۰ هزار میلیارد تومان (۵.۸ میلیارد دلار) می‌رسد. این رقم نسبت به عملکرد سال گذشته ۳۶ درصد افزایش پیدا کرده است.

در حال حاضر عمده درآمد ردیف صادرات فرآورده نفتی از نفت کوره حاصل می‌شود که قیمت آن نسبت به سایر فرآورده‌ها به مراتب کمتر است. با فرض ثبات روندهای موجود و سناریوی میانه از افزایش نرخ تسعیر ارز، انتظار می‌رود که خالص صادرات فرآورده‌ها از رقم ۴.۲ میلیارد دلار، فراتر رود. علاوه بر آنکه در سال ۱۴۰۳ نیاز به واردات بیش از رقم ۲ میلیارد دلاری مفروض لایحه بودجه خواهد بود و پیش‌بینی می‌شود حداقل ۳ میلیارد دلار واردات انجام شود. شایان‌ذکر است در صورت انجام برخی اصلاحات قیمتی و غیر قیمتی در حوزه انرژی مانند آنچه پیشتر ذکر شد، می‌توان به صرفه‌جویی داخلی و افزایش صادرات امیدوار بود؛ در غیر این صورت تحقق رقم صادرات فرآورده در جدول شماره (۱۴) لایحه ۱۴۰۳ بعید به نظر می‌رسد. چنانچه مطابق توضیحات سهم صندوق توسعه ملی نیز از درآمد صادرات فرآورده کسر شود، عملکرد این ردیف تقریباً به نصف مقدار پیش‌بینی کاهش پیدا می‌کند.

۴-۲. دریافتی حاصل از فروش محصولات فرعی گاز^۲

در ردیف (۴) جدول شماره ۱۴ لایحه بودجه ۱۴۰۳، منابع حاصل از فروش داخلی و صادراتی محصولات فرعی گاز به منابع هدفمندی یارانه‌ها افزوده شده است که اساساً ارتباطی با قانون هدفمندی یارانه‌ها ندارد و ناشی از اصلاح قیمت‌های داخلی نیست. البته منابع حاصل از صادرات فرآورده‌های نفتی نیز حالت مشابهی دارد. اگرچه در احکام بخش اول لایحه بودجه ارسال به مجلس درآمد محصولات فرعی گاز به‌عنوان منابع هدفمندی در نظر گرفته شد بود، اما با اصلاحیه مجلس حکم مزبور از تبصره ۸ حذف شد و از سوی دیگر در احکام مصوب مرحله اول تصویب شد که این منابع به سرمایه‌گذاری در حوزه انرژی اختصاص یابد. هم‌چنین بند تبصره (۴) احکام بخش اول بودجه ۱۴۰۳ مقرر می‌دارد که باقیمانده عواید ناشی از فروش داخلی کلیه محصولات فرعی گازی از جمله اتان، پروپان، بوتان، پنتان و گوگرد و مایعات گازی به تشخیص وزارت نفت صرفاً در چهارچوب بودجه مصوب این شرکت‌ها برای پالایش، انتقال و توزیع گاز طبیعی و نگهداشت تأسیسات مربوط و نیز گازرسانی به شهرها و روستاهای باقی‌مانده کشور هزینه می‌شود. لذا احتساب درآمد حاصل از محصولات فرعی گاز در سرجمع منابع هدفمندی مغایر احکام قانون بخش اول بودجه ۱۴۰۳ است.

علاوه بر این، در ماده الحاقی (۱۴) برنامه هفتم مصوب صحن مجلس شورای اسلامی، محل مصرف عواید حاصل از صادرات و فروش داخلی کلیه محصولات فرعی گازی از جمله اتان، پروپان، بوتان، پنتان و گوگرد و مایعات گازی مشخص شده است. در لایحه بودجه ارائه شده، ۶۳ هزار میلیارد تومان از این منابع به حساب هدفمندی‌سازی یارانه‌ها تخصیص داده شده است که با توجه به مغایرت این موضوع با آیین‌نامه داخلی مجلس می‌بایست این ردیف اصلاح گردد. [۶]

۱. منظور از واردات فرآورده، تامین شکاف تولید و مصرف کشور به طرف مختلف از جمله تهاجر فرآورده دریافتی از پتروشیمی‌های خوراک مایع با میعانات گازی تحویلی به آنها و یا واردات مستقیم فرآورده‌ها از کشورهای دیگر است.
۲. گاز خروجی از میدان نفتی و یا کلاهک‌های گازی و یا میادین مستقل گازی را اصطلاحاً گاز غنی می‌گویند. گاز غنی پس از استخراج پالایش شده و به اجزای مختلفی جدا می‌شود. یکی از اجزای آن که برای کاربردهای مختلف از جمله مصرف خانگی استفاده می‌شود گاز طبیعی (متان) است و مجموعه‌ی سایر اجزاء مانند اتان، LPG، گوگرد و ... با نام محصولات فرعی گاز شناخته می‌شود.

بهینه‌سازی انرژی که سال‌ها در پیچ‌وخم تأمین منابع آن از محل منابع هدفمندی یارانه‌ها آسیب فراوانی دیده از اولویت‌های اصلاحات حوزه انرژی در کشور است و بی‌توجهی به آن موجب شده از صادرات‌کننده فرآورده‌های بارزش نفتی به واردکننده تبدیل شویم. لذا دست‌اندازی به منابع حساب بهینه‌سازی انرژی که به دنبال ایجاد سازوکاری جهت تضمین اجرای طرح‌های بهینه‌سازی است، موجب لطمه به مدیریت مصرف و تشدید ناترازی می‌شود^۱.

۳. بررسی مصارف هدفمندی

۶۱۴ هزار میلیارد تومان از مجموع ۶۶۰ هزار میلیارد تومان سرجمع مصارف مصوب هدفمندی در سال ۱۴۰۲ به مصرف رسیده است. تخصیص اعتبارات به شرکت‌های دولتی با ۲۸ درصد عملکرد کمترین تحقق و پرداخت یارانه نان با تحقق ۱۵۲ درصدی بیشترین تحقق را داشته است.

در لایحه بودجه ۱۴۰۳ مصارف مربوط به شرکت‌های دولتی ۵۱ درصد نسب به مصوب سال قبل کاهش یافته‌است که با توجه به عملکرد آن در سال ۱۴۰۲، به نظر می‌رسد رقم پیشنهادی لایحه به تخصیص‌های واقعی نزدیک‌تر باشد. در ادامه گزارش با جزئیات کامل به بررسی و تحلیل هر یک از اجزای مصارف پرداخته می‌شود.

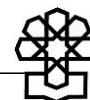
جدول ۲. مقایسه ارقام لایحه بودجه سال ۱۴۰۳ با قانون بودجه و عملکرد سال ۱۴۰۲

مصارف	مصوب ۱۴۰۲	عملکرد ۱۴۰۲	درصد عملکرد ۱۴۰۲	مازاد (کسری) عملکرد	لایحه ۱۴۰۳
شرکت‌های دولتی تولید و توزیع انرژی	۱۲۶.۳	۳۵.۷	۲۸	(۹۱)	۶۱
یارانه نقدی و معیشتی و کالا برگ	۳۱۵	۳۳۶.۵	۱۰۷	۲۲	۳۱۵
مستمری کمیته‌امداد و بهزیستی	۴۵	۴۸.۶	۱۰۸	۴	۶۵.۵
یارانه نان و مالیات بر ارزش افزوده (و عوارض) ^۲	۱۰۴.۵	۱۵۹.۲	۱۵۲	۵۵	۱۶۱۳
یارانه دارو	۶۹	۳۴	۴۹	(۳۵)	۷۵
واردات فرآورده	-	-	-	-	۸۰
سازمان هدفمندسازی یارانه‌ها	-	-	-	-	۰.۲
بیمه ملوانان	-	-	-	-	۱
مجموع	۶۵۹.۸	۶۱۴	۹۳٪	(۴۶)	۷۵۸.۷

۱. برای مطالعه بیشتر رجوع کنید به گزارش مرکز پژوهش‌های مجلس «مسائل راهبردی برنامه هفتم توسعه در بخش انرژی (۱۰): حساب بهینه سازی مصرف انرژی» به شماره مسلسل ۱۹۵۴۴

۲. در قانون بودجه سال ۱۴۰۲ سهم عوارض شهرداری‌ها از فروش گاز طبیعی و فرآورده‌های داخلی نیز در این ردیف وجود داشت که در بودجه ۱۴۰۲ حذف شده است.

۳. جزء (۵) بند الف تبصره (۵) بودجه ۱۴۰۲ مشابه با سال ۱۴۰۲ مصرف مالیات بر ارزش افزوده گاز طبیعی و فرآورده‌های نفتی داخلی را صرفاً برای یارانه نان و دارو مجاز می‌شمارد. جهت درک و مقایسه‌پذیری بهتر لایحه بودجه ۱۴۰۳ با قانون و عملکرد سال ۱۴۰۲ و همچنین با توجه به اینکه در سال ۱۴۰۲ تمام سهم مالیات ارزش افزوده برای یارانه نان به مصرف رسید و پیش‌بینی می‌شود در سال ۱۴۰۳ نیز به یارانه نان اختصاص یابد، رقم ۱۸ هزار میلیارد تومان از ردیف ۱ جدول مصارف هدفمندی به ۱۴۳ هزار تومان یارانه نان اضافه شده است.

۴. اجزا مصارف هدفمندی

۴-۱. شرکت‌های دولتی تولید و توزیع انرژی

در لایحه بودجه ۱۴۰۳ سهم مصارف پرداختی به شرکت‌های دولتی و طرح‌های بهینه‌سازی ماده (۱۲) قانون رفع موانع تولید رقابت‌پذیر نسبت به رقم مصوب سال گذشته بیش از ۵۰ درصد کاهش یافته‌است. عملکرد این بند در سال ۱۴۰۲ نیز در سال ۱۴۰۲ بسیار نامطلوب بوده و صرفاً ۲۸ درصد تحقق یافته که آن هم عمدتاً هزینه توزیع و حمل شرکت ملی پالایش و پخش است که از سرجمع منابع هدفمندی برداشت می‌شود و به نفتکش‌های حامل سوخت پرداخت می‌شود. شایان‌ذکر است شرکت‌های تولیدکننده انرژی بابت عملیات تولید و توزیع باید جبران هزینه‌های جاری و سرمایه‌ای خود را متناسب با وصول منابع از هدفمندی یارانه‌ها دریافت کنند که در سال‌های اخیر تخصیص و عملکرد آن به‌شدت تضعیف شده‌است.

علاوه بر این، کاهش مصارف طرح‌های بهینه‌سازی مصرف سوخت و عدم پرداخت اعتبارات به سرمایه‌گذاران مجری طرح‌های سرمایه‌گذاری انگیزه‌های بخش خصوصی را برای مشارکت در صرفه‌جویی انرژی به کلی از بین برده‌است. این در حالی است که ناترازی انرژی به‌خصوص در حوزه مصرف سوخت یکی از اولویتهای اصلی اصلاحات کشور است.

۴-۲. یارانه نقدی

حمایت‌های نقدی یکی از ابزارهای مبارزه با فقر در جوامع مختلف به‌حساب می‌آید. یارانه نقدی با تأثیر بر درآمد قابل تصرف منجر به آزادسازی فرصت‌ها به‌منظور اتخاذ تصمیمات بهینه برای گروه‌های هدف می‌شود که نتیجه آن می‌تواند بهبود شاخص‌های فقر و نابرابری باشد. در ایران نیز به‌منظور جبران رفاهی ناشی از حذف یارانه‌های غیرمستقیم و پنهان و در راستای مبارزه با فقر، سال‌ها است که یارانه نقدی پرداخت می‌شود. یارانه نقدی در طول سال‌های متمادی دهه ۹۰ ثابت باقی‌ماند، اما در دو مرحله یعنی سال ۱۳۹۸ بعد از تغییر قیمت بنزین و در سال ۱۴۰۱ با سیاست تغییر شیوه حمایت از خانوار یارانه نقدی نیز افزایش داشته‌است. آخرین شکل پرداخت یارانه نقدی که در حال حاضر در حال اجرا است، پرداخت یارانه ۴۰۰ هزار تومان برای هر فرد در سه دهک اول درآمدی و ۳۰۰ هزار تومان برای هر فرد در سایر دهک‌های درآمدی است.^۱ با این توضیح، اعتبارات یارانه نقدی در تبصره (۱۴) یعنی تبصره مربوط به هدفمندی یارانه‌ها در قانون بودجه سال ۱۴۰۲ در حدود ۳۱۵ هزار میلیارد تومان بوده‌است. در سال ۱۴۰۲ از سوی وزارت تعاون کار و رفاه اجتماعی و با همکاری سازمان هدفمندی یارانه‌ها، کالابرگ الکترونیک با هدف رفع فقر تغذیه و بهبود امنیت معیشتی مطرح شده‌است. در همین راستا با هدف تشویق، افراد حاضر در هفت دهک اول درآمدی، در صورت استفاده از یارانه کالابرگ، ۱۲۰ هزار تومان^۲ یارانه تشویقی دریافت می‌کنند.^۳ منابع یارانه کالابرگ الکترونیک در جزء (۲) ماده (۱۶) آیین‌نامه اجرایی تبصره (۱۴) قانون بودجه سال ۱۴۰۲، مازاد بر یارانه‌های نقدی از طریق فروش گاز تا سقف

۱. اکنون بیش از ۹ دهک درآمدی یارانه دریافت می‌کنند.

۲. با این توضیح که در استفاده از کالابرگ برای خرید اقلام خوراکی یارانه نمی‌تواند تمامی مبلغ خرید باشد و فرد الزاماً درصدی از کل خرید را پرداخت می‌کند.

۳. البته طرح فجرانه کالابرگ الکترونیک در اسفند سال گذشته ۲۲۰ هزار تومان یارانه تشویقی برای کالابرگ الکترونیک پرداخت می‌کند.

۳۸.۸ هزار میلیارد تومان تعیین شده است که منجر به جابه‌جایی اعتبارات در میان ردیف‌های تبصره هدفمندی شده و با اصول بودجه‌ریزی مغایر است. از این رو در صورتی که قرار باشد یارانه تشویقی کالابرگ الکترونیک در سال ۱۴۰۳ تداوم پیدا کند، لازم است اعتبارات مورد نیاز برای تداوم اجرای این طرح در لایحه بودجه سال ۱۴۰۳ به صورت مشخص پیش‌بینی شود.

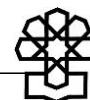
اعتبارات یارانه نقدی در سال ۱۴۰۳ نسبت به سال ۱۴۰۲ ثابت بوده است. دولت ۳۱۵ هزار میلیارد تومان از مصارف هدفمندی یارانه‌ها را برای یارانه نقدی، معیشتی و کالابرگ الکترونیک در نظر گرفته است. در نتیجه باید مجدد انتظار داشت که اعتبارات یارانه تشویقی کالابرگ الکترونیک مانند سال گذشته از محل‌های دیگر تبصره هدفمندی تأمین گردد. البته ممکن است مطابق با جزء (۶) بند (الف) تبصره (۸) قانون بودجه سال ۱۴۰۳ که به حذف یارانه نقدی دهک‌های بالای درآمدی تکلیف کرده است، دولت محل تأمین مالی یارانه تشویقی کالابرگ الکترونیک را از طریق منابع آزاد شده از حذف یارانه نقدی دهک‌های بالای درآمدی تأمین کند. بر اساس داده‌های عملکرد قانون بودجه سال ۱۴۰۲ ردیف «یارانه نقدی، معیشتی و کالابرگ الکترونیک» با رقمی نزدیک به ۳۳۶.۵ هزار میلیارد تومان نزدیک به ۱۰۷ درصد عملکرد داشته است که عمدتاً به دلیل اجرای طرح یارانه تشویقی کالابرگ الکترونیک است. برای شش ماهه اول سال ۱۴۰۲ این یارانه تنها به سه دهک اول درآمدی تعلق می‌گرفت اما در شش ماهه دوم دولت هفت دهک را مشمول استفاده از یارانه تشویقی کرده است. به علاوه اینکه نحوه اجرا ابتدا به صورت تخفیف کالایی برای مشمولین بود اما در ماه پایانی سال سازوکار اجرایی تا حدی تغییر کرد و باعث شد جمعیت بیشتری از طرح استقبال کنند. نحوه اجرا و وسعت جمعیت گروه هدف و همچنین میزان استقبال مشمولین در سال ۱۴۰۳ همگی مولفه‌های است که ممکن است اعتبار مورد نیاز برای اجرای طرح یارانه تشویقی کالابرگ الکترونیک را تحت تأثیر قرار می‌دهد. بر اساس جداول سنجه عملکرد سازمان‌ها در لایحه بودجه سال ۱۴۰۳، وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی باید به ۱۹ میلیون خانوار یارانه کالابرگ الکترونیک پرداخت کند. به نظر می‌رسد گروه هدف برای اعطای یارانه تشویقی با توجه به منابع موجود، سخاوتمندانه انتخاب شده است که در صورت اجرا ممکن است به کسری منابع حاصل از هدفمندی دامن بزند.

جدول ۳. اعتبارات مربوط به یارانه نقدی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۳

ارقام - هزار میلیارد تومان			
درصد تغییرات	لایحه ۱۴۰۳	قانون ۱۴۰۲	ردیف
۰	۳۱۵	۳۱۵	یارانه نقدی، معیشتی و کالابرگ الکترونیک

مأخذ: لایحه بودجه سال ۱۴۰۳.

جدول شمار (۴) اعتبارات یارانه نقدی در سال ۱۴۰۳ را بر اساس اطلاعات موجود با سه سناریو محاسبه کرده است. سناریوی اول؛ ادامه روند فعلی بدون پرداخت یارانه تشویقی و حذف یارانه دهک‌های بالای درآمدی است که معادل ۳۱۵ هزار میلیارد تومان مانند سال ۱۴۰۲ اعتبار نیاز دارد. در سناریوی دوم فرض شده کل جامعه هدف تعیین

شده برای طرح کالابریگ الکترونیک (۷ دهک) ۱ به دریافت یارانه تشویقی با استفاده از کالابریگ الکترونیک اقدام کنند. در این صورت دولت نیازمند ۸۷ هزار میلیارد تومان اعتبار بیشتر است. به عبارت دیگر در این سناریو کل اعتبار لازم برای یارانه نقدی به عدد ۴۰۲ هزار میلیارد تومان می‌رسد. به نظر می‌رسد گروه هدف برای اعطای یارانه تشویقی با توجه به منابع موجود، سخاوتمندانه انتخاب شده است که در صورت اجرا ممکن است به کسری منابع حاصل از هدفمندی دامن بزند. سناریو سوم پیشنهاد گزارش در راستای اولویت‌بندی گروه‌های هدف است. در این سناریو یارانه تشویقی تنها به فرزندان زیر ۱۸ سال پرداخت خواهد شد. این سناریو کمتر از نصف سناریوی دوم منابع مالی نیاز دارد و دولت با تخصیص ۳۰ هزار میلیارد تومان می‌تواند جامعه هدف را تحت پوشش قرار دهد. مجموع اعتبار مورد نیاز در سناریوی سه حدود ۳۴۵ هزار میلیارد تومان است.

جدول ۴. پیش‌بینی اعتبارات مربوط به یارانه نقدی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۳

ارقام - هزار میلیارد تومان		تعریف	سناریو
اعتبار مازاد بر اعتبار مصوب سال ۱۴۰۲	میزان اعتبار مورد نیاز		
۰	۳۱۵	تداوم یارانه نقدی و معیشتی فعلی (عدم تخصیص یارانه تشویقی برای استفاده از زیرساخت کالابریگ الکترونیک)	سناریو ۱
۸۷	۴۰۲	پوشش هفت دهک در طرح کالابریگ الکترونیک و تخصیص یارانه تشویقی (۱۲۰ هزار تومان) به آنها	سناریو ۲
۳۰	۳۴۵	پوشش فرزندان زیر ۱۸ سال در طرح کالابریگ الکترونیک و تخصیص یارانه تشویقی (۱۲۰ هزار تومان) به آنها	سناریو ۳

مأخذ: محاسبات تحقیق.

اطلاعات جدول شماره (۴) نشان از ارقام قابل توجه برای اجرای طرح کالابریگ با گروه هدفی است که از سوی وزارت تعاون کار و رفاه اجتماعی اعلام شده است. برای ارزیابی کارایی این طرح علاوه بر اعتبار مورد نیاز باید به میزان کفایتی که ایجاد می‌کند نیز اشاره شود. جدول شمار (۵) میزان کفایت یارانه نقدی و تشویقی نسبت به خط فقر مطلق و شدید را نشان می‌دهد. معقول‌ترین نوع بررسی کفایت یارانه، مقایسه یارانه نقدی دهک‌های پایین درآمدی با خط فقر شدید و برای دهک‌های متوسط و بالا مقایسه با خط فقر مطلق است. همان طور که مشاهده می‌شود مجموع یارانه نقدی و تشویقی برای یک خانوار سه نفره در دهک‌های پایین درآمدی نسبت به فقر شدید کفایت مناسبی دارد. به این معنی که یارانه نقدی در یک خانوار سه نفر حدود ۴۱ درصد از نیازهای غذایی آن‌ها را پوشش می‌دهد. کفایت یارانه نقدی برای دهک‌های متوسط درآمدی نسبت به فقر شدید مناسب اما نسبت به فقر مطلق پایین است. با توجه به روند نزولی کالری مصرفی در میان تمام دهک‌های درآمدی شاید مقایسه یارانه به خط فقر شدید نیز معنادار باشد. اما میزان کفایت یارانه برای سایر گروه‌های یارانه‌بگیر بسیار پایین است و می‌توان حدس زد سهم کوچکی از سبد مصرفی آنها را شامل می‌شود. مقایسه کفایت یارانه نقدی و یارانه تشویقی و اعتبار مورد نیاز آن نشان می‌دهد که یارانه‌ها علی‌رغم هزینه زیاد، کفایت سطح بالایی را نخواهند داشت از این رو طرح کالابریگ نیازمند بازنگری در گروه هدف مشمول یارانه تشویقی است.

جدول ۵. کفایت یارانه نقدی خانوار سه نفره در سال ۱۴۰۲ نسبت به خط فقر شدید و مطلق خانوار سه نفره - درصد

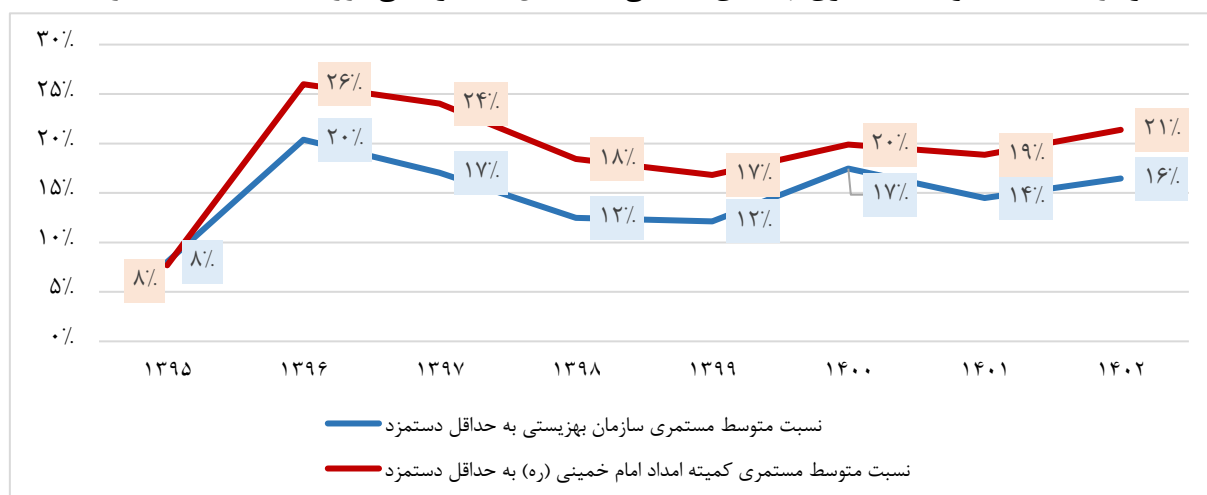
گروه	نسبت یارانه خانوار سه نفره به خط فقر شدید سه نفره	نسبت یارانه خانوار سه نفره به خط فقر مطلق سه نفره
سه دهک اول	٪۴۱	٪۱۸
چهار دهک میانی (دهک‌های ۴ تا ۷)	٪۳۳	٪۱۵
سایر یارانه‌بگیران	٪۲۳	٪۱۰

مأخذ: محاسبات تحقیق.

۳-۴. مستمری مددجویان

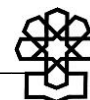
مطابق با ماده (۷۹) قانون برنامه ششم توسعه که در ماده (۳۱) برنامه هفتم نیز تکرار شده است، متوسط مستمری مددجویان سازمان بهزیستی و کمیته‌امداد امام خمینی (ره) هر ساله نباید از ۲۰ درصد حداقل دستمزد شورای عالی کار کمتر باشد. منابع لازم برای پرداخت مستمری دو نهاد حمایتی مذکور از محل هدفمندی یارانه‌ها و بنا به سنت پیشین در تبصره هدفمندی یارانه‌ها در قوانین بودجه سنواتی پیش بینی می‌شود. همان گونه که در نمودار شمار (۲) مشاهده می‌شود متوسط مستمری کمیته‌امداد امام خمینی (ره) همواره از سال ۱۳۹۶ به بعد در حدود ۲۰ درصد حداقل دستمزد قرار دارد. اما این شاخص برای سازمان بهزیستی تا اندازه‌ای کمتر از ۲۰ درصد حداقل دستمزد است.^۱ از این رو می‌توان این موضوع را به دو شیوه تحلیل کرد. تحلیل اول آن است که متوسط مستمری مددجویان در سازمان بهزیستی از کمیته‌امداد امام خمینی (ره) کمتر است و کفایت مستمری در کمیته‌امداد امام خمینی (ره) بالاتر از سازمان بهزیستی قرار دارد. اما تحلیل دیگری می‌توان ارائه داد که علت این اختلاف بین کمیته‌امداد و بهزیستی، خطا در میانگین گیری و تفاوت در متوسط بعد خانوار باشد. متوسط بعد خانوارهای تحت پوشش کمیته‌امداد امام خمینی (ره) در حدود ۲ است و این نسبت احتمالاً در سازمان بهزیستی کمی کمتر است. در نتیجه بر اساس تحلیل دوم می‌توان گفت به‌ویژه در سال‌های اخیر، مستمری هر دو نهاد حمایتی در سطح حداقل دستمزد قرار گرفته و کفایت یکسانی دارد.

نمودار ۲. نسبت متوسط مستمری نهادهای حمایتی به حداقل دستمزد طی دوره ۱۳۹۵ تا ۱۴۰۲ - درصد

مأخذ: داده‌های سازمان بهزیستی و کمیته‌امداد امام خمینی (ره)

۱. متوسط مستمری سازمان بهزیستی از تقسیم اعتبارات تبصره هدفمندی یارانه‌ها در سال‌های گذشته بر خانوار تحت پوشش به دست آمده است از این رو ممکن است اعداد دقیق نباشند.

داده‌های قانون بودجه سال ۱۴۰۲ نشان می‌دهد که مجموع اعتبار مصوب برای دو نهاد حمایتی مذکور در سال گذشته در حدود ۴۵ هزار میلیارد تومان بوده است در حالی که هر دو نهاد ۴۸ هزار میلیارد تومان اعتبار دریافت کرده‌اند و حدود ۱۰۸ درصد عملکرد بودجه‌ای ثبت کرده‌اند. عملکرد بیش از صد در صد برای این دو نهاد در سال ۱۴۰۲ نشان می‌دهد که اعتبارات پیش بینی شده در مصارف تبصره هدفمندی کمتر از میزان مورد نیاز بوده و تبصره هدفمندی را با کسری مواجه کرده است. جدول شماره (۶) اعتبارات کمیته‌امداد امام‌خمینی (ره) و سازمان بهزیستی در تبصره هدفمندی یارانه‌ها لایحه بودجه سال ۱۴۰۳ را نشان می‌دهد. سهم اعتبار کمیته‌امداد امام‌خمینی (ره) از تبصره هدفمندی یارانه‌ها حدود ۴۲ هزار میلیارد تومان است که نسبت به سال ۱۴۰۲ حدود ۴۳ درصد افزایش داشته است. همچنین سازمان بهزیستی کشور از منابع هدفمندی حدود ۲۳ هزار میلیارد تومان اعتبار دریافت خواهد کرد که این رقم در مقایسه با سال ۱۴۰۲ حدود ۵۰ درصد رشد را نشان می‌دهد. با توجه به آنچه که در نمودار شماره (۲) مشاهده شد به منظور دستیابی به هدف سند برنامه هفتم پیشرفت میزان اعتبارات دو نهاد حمایتی به نحوی باید افزایش یابد که دست کم برابر با ۲۰ درصد حداقل دستمزد سال آینده (که در اسفند ماه سال قبل تعیین شد) باشد. شورای عالی کار میزان افزایش حداقل دستمزد در سال ۱۴۰۳ را ۳۵ درصد اعلام کرده است و با فرض اینکه در حال حاضر مستمری نهادهای حمایتی هم اکنون در سطح مطلوب خود قرار دارد، متوسط مستمری کمیته‌امداد امام‌خمینی (ره) و سازمان بهزیستی باید ۳۵ درصد افزایش یابد با این حال در بند ذ تبصره ۱۵ بخش اول قانون بودجه سال ۱۴۰۳ میزان رشد مستمری مددجویان تحت پوشش کمیته‌امداد امام‌خمینی (ره) و سازمان بهزیستی کشور به میزان سی درصد (۳۰٪) تعیین شده است که کمتر از ۳۵ درصد رشد حداقل دستمزد می‌باشد.

جدول ۶. اعتبارات نهادهای حمایتی از تبصره (۸) لایحه بودجه سال ۱۴۰۳ - ارقام هزار میلیارد تومان

ردیف	قانون ۱۴۰۲	لایحه ۱۴۰۳	درصد تغییرات
پرداخت مستمری خانوارهای تحت پوشش کمیته‌امداد (ره)	۲۹.۳	۴۲.۱	۴۳
پرداخت مستمری خانوارهای تحت پوشش سازمان بهزیستی	۱۵.۶	۲۳.۴	۵۰

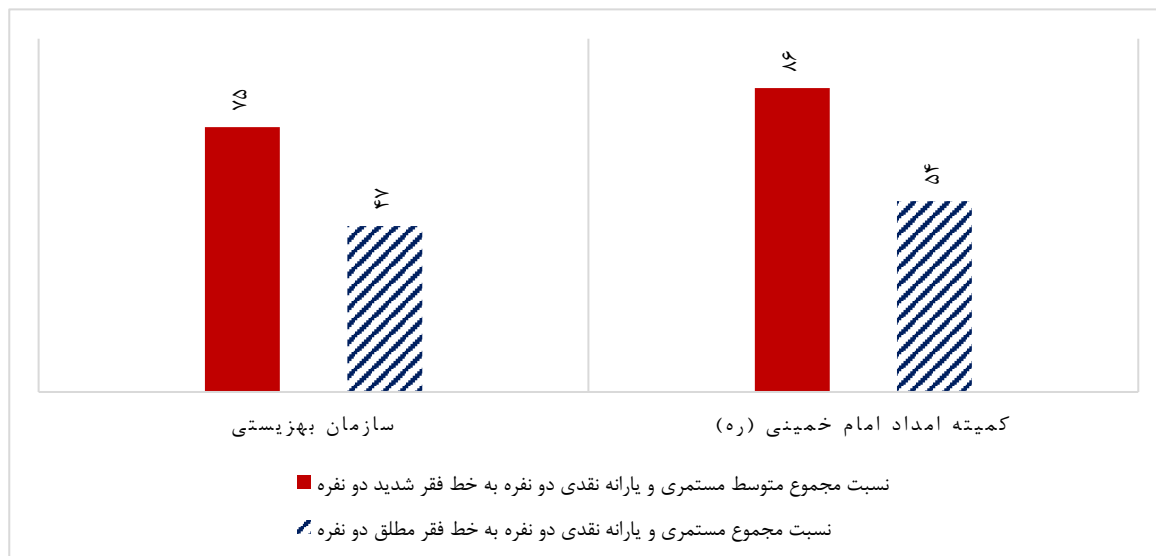
مأخذ: لایحه بودجه سال ۱۴۰۳

میزان کفایت دریافتی‌های یارانه نقدی و مستمری خانوارهای تحت پوشش کمیته‌امداد امام‌خمینی (ره) و سازمان بهزیستی نشان دهنده کارایی اعتبارات در مقابله با فقر شدید برای گروه‌های آسیب‌پذیر است. از این رو در نمودار شماره (۳) مجموع متوسط مستمری و یارانه نقدی این گروه با فرض اینکه همگی در سه دهک اول درآمدی قرار دارند با خط فقر شدید و مطلق خانوار دو نفره^۱ در سال ۱۴۰۲ مقایسه شده است. نتایج نشان می‌دهد مجموع پرداختی‌ها به این دو گروه تا حد زیادی هدف کاهش فقر شدید را تأمین کرده است. ضمن اینکه در هر دو سازمان حدود ۵۰ درصد خط فقر مطلق را نیز پوشش می‌دهند. در این نمودار نیز اختلاف در کفایت مجموع پرداختی‌ها در دو نهاد حمایتی به تفاوت متوسط مستمری کمیته‌امداد امام‌خمینی (ره) و سازمان بهزیستی بر می‌گردد. با این حال با توجه به روند تورمی در کشور در سال ۱۴۰۲ و احتمالاً در ادامه آن در سال ۱۴۰۳ به نظر می‌رسد نرخ افزایش مستمری تا حدی از نرخ

۱. فرض شده بعد خانوار در هر دو نهاد یکسان و برابر ۲ است.

افزایش خط فقر عقب بماند و در نتیجه کفایت مجموع مستمری نهادهای حمایتی و یارانه در سال آینده اندکی کاهش یابد.

نمودار ۳. کفایت جمع مستمری و یارانه نقدی نهادهای حمایتی نسب به خط فقر شدید و مطلق خانوار دو نفره در سال ۱۴۰۲ - درصد

مأخذ: داده‌های کمیته امداد امام خمینی (ره) و سازمان بهزیستی.

۴-۴. یارانه نان

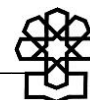
نان به‌عنوان یکی از تأمین‌کننده‌های اصلی کالری در ایران شناخته می‌شود از این رو گندم برای سیاست‌گذاران ارزش استراتژیک در امنیت غذایی کشور دارد. به همین دلیل دولت در ایران گندم را به قیمت تضمین‌شده (که بالاتر از قیمت سرخرمن است) از کشاورزان خریداری کرده و با قیمت یارانه‌ای برای مصارف خانوایی می‌فروشد. برای این منظور مطابق قانون هدفمندی یارانه‌ها، اعتباراتی در بودجه‌های سنواتی برای یارانه نان از محل هدفمندی یارانه‌ها اختصاص پیدا می‌کند. با افزایش قیمت خرید تضمینی گندم هر سال میزان اعتبار مورد نیاز برای یارانه نان افزایش پیدا کرده و این افزایش انگیزه‌های لازم برای رشد تولید داخلی و کاهش واردات را تقویت کرده است. جدول شماره (۷) نشان می‌دهد که اعتبارات یارانه نان از تبصره (۸) لایحه بودجه سال ۱۴۰۳ در حدود ۱۴۳ هزار میلیارد تومان است که نسبت به قانون سال گذشته ۱۵۰ درصد رشد داشته است.

جدول ۷. اعتبارات یارانه نان در لایحه بودجه سال ۱۴۰۳ - ارقام هزار میلیارد تومان

ردیف	قانون ۱۴۰۲	لایحه ۱۴۰۳	درصد تغییرات
یارانه نان	۵۶	۱۴۳	۱۵۰

مأخذ: لایحه بودجه سال ۱۴۰۳

همان گونه که در جدول شماره (۷) ملاحظه می‌شود اعتبار در نظر گرفته شده برای یارانه نان در سال ۱۴۰۲ در حدود ۵۶ هزار میلیارد تومان است در حالی که دولت از بودجه سال گذشته حدود ۱۵۹ هزار میلیارد تومان برای یارانه

نان پرداخت کرده است! این رقم نشان می‌دهد تا چه اندازه پیش بینی اعتبار در قانون بودجه سال گذشته خطا داشته و منجر به کسری تبصره هدفمندی شده است. جدول شماره (۸) ارائه دهنده مقادیر پیش بینی شده برای یارانه نان در سال ۱۴۰۳ است. در این ارقام فرض شده قیمت واردات و قیمت خرید تضمینی گندم یکسان است (۱۹۵۰۰ تومان و یا ۱۷۵۰۰) و میزان مصرف گندم برای مصارف نان در سال‌های متفاوت نسبتاً ثابت و در حدود ۱۰ میلیون تن در نظر گرفته شده که این رقم برای سال ۱۴۰۳ با استفاده از میانگین رشد ده سال تعدیل شده است. همچنین نسبت قیمت یارانه‌ای گندم نیز بر اساس سال‌های گذشته تصور شده است. بر اساس تخمین مبتنی بر فروض مذکور، اعتبار مورد نیاز برای یارانه نان در لایحه بودجه سال ۱۴۰۳ در حالت اول حدود ۱۹۲ هزار میلیارد تومان و در حالت دوم ۱۷۸ برآورد می‌شود. تفاوت دو حالت برآوردی تنها در تفاوت در قیمت خرید تضمینی گندم است و سایر فروض در هر دو حالت یکسان است. هر چند که میزان اعتبار یارانه نان در تبصره هدفمندی لایحه بودجه سال ۱۴۰۳ نسبت به رقم عملکرد سال ۱۴۰۲ حدود ۹ هزار میلیارد تومان کمتر است، اما با توجه به برنامه‌های دولت برای الکترونیکی کردن تخصیص آرد یارانه‌ای به نانوائی‌ها و نظارت بر فرآیند خرید و توزیع آرد به منظور جلوگیری از انحرافات و تخلفات، میزان نیاز آرد یارانه‌ای کشور برای مصرف نان در مقایسه با سال گذشته تا حدی کاهش می‌یابد از این رو می‌توان محاسبه کرد که اعتبار پیش بینی شده برای یارانه نان در تبصره (۸) لایحه بودجه سال ۱۴۰۳ تا چه اندازه مطابق با نیازهای حقیقی کشور است. بر اساس محاسبات جدول شماره (۸) اعتبار یارانه نان در لایحه بودجه ۱۴۰۳ حدود ۷۴ درصد عدد برآوردی حالت اول و ۸۰ درصد برآوردی حالت دوم است. با توجه به اختلاف این دو عدد به نظر می‌رسد دولت نسبت به سازوکار نظارتی و تخصیص یارانه نان نسبت به گذشته تسلط بیشتری پیدا کرده و می‌تواند از هدر رفت منابع یا افراط در مصرف نان جلوگیری کند.

جدول ۸. پیش‌بینی اعتبارات مربوط به یارانه نان در تبصره (۸) لایحه بودجه سال ۱۴۰۳

میزان کل مصرف به تفکیک قیمت یارانه‌ای (میلیون تن)	متوسط قیمت یارانه‌ای - تومان	قیمت خرید تضمینی - تومان	پیش‌بینی یارانه نان در سال ۱۴۰۳ (هزار میلیارد تومان)	اعتبار لایحه ۱۴۰۳ (هزار میلیارد تومان)	
۱۰.۲۲	۷۲۷	۱۹,۵۰۰	۱۹۲	۱۴۳	حالت یک
۱۰.۲۲	۷۲۷	۱۷,۵۰۰	۱۷۸	۱۴۳	حالت دوم

مأخذ: آمارهای مربوط به شرکت مادر تخصصی بازرگانی دولتی ایران و وزارت جهاد کشاورزی

۴-۵. یارانه دارو

یارانه دارو به معنای پرداخت تمام یا بخشی از هزینه‌های دارویی بیماران توسط دولت است. از جمله مزایای یارانه دارو می‌توان به کاهش هزینه‌های درمانی، بهبود دسترسی به درمان و بهبود کیفیت زندگی بیماران اشاره کرد. تا پیش از سال ۱۴۰۱، دولت از طریق اختصاص ارز ترجیحی ارزان قیمت به واردات دارو و اقلام پزشکی این حمایت را از بیماران انجام می‌داد. در دو سال ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲ با اجرای طرح اصلاح یارانه ارز ترجیحی، یارانه دارو از طریق طرح «دارویار» به مصرف‌کنندگان پرداخت می‌شود. با اجرای این طرح، در واقع یارانه دارو از مسیر بیمه‌های پایه به مصرف‌کننده نهایی دارو می‌رسد. به منظور تأمین دارو و تجهیزات پزشکی قانون بودجه سال ۱۴۰۲ حدود ۶۹ هزار میلیارد تومان

اعتبار تعیین کرده است که از این مقدار تنها ۳۴ هزار میلیارد تومان تخصیص داده شده است. دارو و درمان از جمله کالاهایی است که هزینه‌های بالای آن ممکن است افراد را به ورطه فقر بکشاند. با توجه به اهمیت دارو در سلامت جامعه، عملکرد ۴۹ درصدی اعتبارات یارانه دارو در سال گذشته محل تأمل جدی است. اعتبار پیش بینی شده برای یارانه دارو و شیرخشک و ملزومات مصرفی پزشکی در تبصره (۸) لایحه بودجه سال ۱۴۰۳ حدود ۷۵ هزار میلیارد تومان پیش بینی شده که نسبت به سال گذشته ۹ درصد افزایش داشته است. اما همان طور که گفته شد چالش اصلی اعتبارات یارانه دارو از تبصره هدمندی، تخصیص اعتبارات است که به نظر می‌رسد به دلیل کسری در منابع تبصره، یارانه دارو عملکرد مناسبی نداشته است.

جدول ۹. یارانه دارو شیرخشک و ملزومات مصرفی پزشکی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۳ - ارقام هزار میلیارد تومان

ردیف	قانون ۱۴۰۲	لایحه ۱۴۰۳	درصد تغییرات
یارانه دارو شیرخشک و ملزومات مصرفی پزشکی	۶۹	۷۴.۹	۹

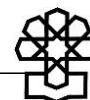
مأخذ: لایحه بودجه سال ۱۴۰۳

جدول شماره (۹) ارزش واردات دارو و تجهیزات پزشکی از سال ۱۳۹۸ تا آبان ماه ۱۴۰۲ را نشان می‌دهد. همان طور که ملاحظه می‌شود نیاز به واردات محصولات پزشکی در چند سال گذشته به‌استثنای سال ۱۴۰۰ روند نزولی داشته است. افزایش نیاز به واردات دارو در سال ۱۴۰۰ را می‌توان تا حدی به واکسیناسیون عمومی در این سال مربوط دانست. به نظر می‌رسد کاهش شدید ابتلاء به ویروس کرونا، تغییر شیوه حمایت از دارو و اقلام پزشکی (طرح دارویار) که از اوایل سال ۱۴۰۱ آغاز گردید و کمبود نسبی دارو در کشور از عوامل اصلی کاهش میزان واردات در سال ۱۴۰۱ محسوب می‌شود. مقایسه آمار واردات دارو و تجهیزات پزشکی در ۸ ماهه ابتدایی سال ۱۴۰۲ با بازه زمانی مشابه در سال ۱۴۰۱، نیز نشان می‌دهد این روند کاهشی همچنان ادامه دارد. این در حالی است که ذخایر احتیاطی داروی کشور از وضعیت مطلوبی برخوردار نیستند و شاید برای جبران مصرف این ذخایر در گذشته، کشور نیازمند تخصیص اعتبارات بیشتری برای دارو و تجهیزات پزشکی باشد. در مجموع می‌توان گفت برآورد اعتبارات یارانه دارو متناسب با نیاز فعلی دارو در کشور نیست، این کسری با در نظر گرفتن کاهش ذخایر احتیاطی کشور وخیم‌تر می‌شود. همچنین مطابق با ماده (۴۶) قانون الحاق (۲) ده درصد خالص منابع حاصل از هدمندی یارانه‌ها باید برای مصارف سلامت به وزارت بهداشت هزینه شود و همزمان با درج اعتبارات طرح دارویار دولت از بودجه عمومی حذف شده در حالی که این دو موضوعات متفاوتی هستند و حذف موارد مربوط به ماده (۴۶) قانون الحاق (۲) از بودجه، می‌تواند در تداوم خدمات موضوع ماده قانونی مذکور خلل ایجاد نماید.

جدول ۱۰. آمار واردات دارو و تجهیزات پزشکی از سال ۱۳۹۸ تا آبان ماه ۱۴۰۲

سال	ارزش واردات دارو و تجهیزات پزشکی (دلار)
۱۳۹۹	۳,۶۵۳,۰۵۴,۴۶۴
۱۴۰۰	۴,۵۲۸,۹۰۵,۷۲۸
۱۴۰۱	۳,۹۸۳,۸۴۷,۶۸۰
۱۴۰۲ (۸ ماهه)	۲,۱۸۱,۲۵۰,۸۱۶

مأخذ: محاسبات پژوهش بر اساس آمارهای مربوط به واردات گمرک جمهوری اسلامی ایران

۴.۶. ردیف‌های جدید

از سال ۱۳۹۸ تا سال ۱۴۰۱، هزینه‌های یارانه بیمه اقشار از طریق تبصره هدفمندی قوانین بودجه سنواتی پرداخت می‌شد. اما قانون بودجه سال ۱۴۰۲، اعتبارات مورد نیاز برای پرداخت مابه‌ازای یارانه بیمه‌ای به سازمان‌های بیمه‌گر را از طریق ردیف اعتباری دستگاه‌ها در قوانین بودجه پیش بینی می‌کرد. در لایحه بودجه سال ۱۴۰۳، اعتبار مورد نیاز برای یارانه بیمه ملوانان برخلاف سایر اقشاری که یارانه بیمه‌ای دریافت می‌کنند برای اولین بار در تبصره هدفمندی قرار داده شده است. هرچند این یارانه‌ها نوعی از حمایت محسوب می‌شود اما به لحاظ ماهیت با سایر مصارف حمایتی متفاوت هستند. مجموع اعتبار در نظر گرفته شده برای یارانه بیمه ملوانان و سازمان هدفمندی یارانه‌ها در حدود ۱۲۰۰ میلیارد تومان است که رقم قابل توجهی نسبت به کل مصارف حمایتی تبصره (۸) نیست. با اینحال می‌توان پیشنهاد کرد منابع لازم برای یارانه بیمه ملوانان، از طریق ردیف اعتباری سازمان تأمین اجتماعی مانند یارانه بیمه‌ای سایر اقشار تأمین گردد.

جدول ۱۱. اعتبار یارانه بیمه‌ای و مصارف سازمان هدفمندی یارانه‌ها

در لایحه بودجه سال ۱۴۰۳	
ارقام میلیارد تومان	ردیف
۱۴۰۳	یارانه بیمه ملوانان
۱	مصارف سازمان هدفمندی یارانه‌ها
۰.۲	

مأخذ: لایحه بودجه سال ۱۴۰۳

۵. جمع‌بندی و پیشنهادات

تبصره هدفمندی یارانه‌ها در قوانین بودجه‌های سنواتی محل تقاطع منابع قابل توجه حوزه انرژی و مهم‌ترین تبصره در حوزه مقابله با فقر درآمدی در اسناد بودجه دولت است. در همین راستا دولت با تغییر رویکرد هر ساله تغییرات شکلی و محتوای بسیاری در این تبصره به منظور بهبود کارایی حمایت‌ها اعمال می‌کند تا مطابق با فلسفه اولیه هدفمندی، در راستای بهبود عملکرد مصارف یارانه در مبارزه با فقر در کشور باشد. اما گره زدن مستقیم سیاست‌گذاری انرژی و درآمدها و هزینه‌های شرکت‌های دولتی حوزه انرژی به سیاست‌های رفاهی و حمایتی منشأ مشکلات فراوانی شده است. تبصره (۸) لایحه بودجه سال ۱۴۰۳ به موضوع هدفمندی یارانه‌ها اختصاص پیدا کرده است که محل مصارف آن نشان دهنده رویکرد فقرزدایی بودجه کشور در سال آینده است.

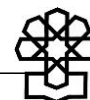
با توجه به وضعیت نامناسب تحقق درآمدهای هدفمندی و پیش‌بینی از ادامه آن در سال ۱۴۰۳ به نظر می‌رسد تبصره هدفمندی یارانه‌ها در سال ۱۴۰۳، مانند برخی از سال‌های گذشته با کسری منابع نسبت به مصارف روبه‌رو شود. مجموع منابع قانونی قابل تحقق هدفمندی در سال آینده حدود ۵۳۰ هزار میلیارد تومان برآورد می‌شود. از سوی دیگر برخی ارقام مصارف مانند یارانه نان دارای کم‌برآوردی است. همچنین منابع مورد نیاز برای اجرای طرح کالابریگ الکترونیکی در تبصره (۸) به وضوح مشخص نشده است. بنابراین با فرض تخصیص کامل مصارف، ناترازی درآمد-هزینه هدفمندی یارانه‌ها در سال ۱۴۰۳ معادل حداقل ۲۳۰ هزار میلیارد تومان پیش‌بینی می‌شود.

در ردیف (۴) جدول شماره ۱۴ لایحه بودجه ۱۴۰۳، منابع حاصل از فروش داخلی و صادراتی محصولات فرعی

گاز به منابع هدفمندی یارانه‌ها افزوده شده است که اساساً ارتباطی با قانون هدفمندکردن یارانه‌ها ندارد و خلاف بخش اول احکام ابلاغی بودجه و برنامه هفتم مصوب صحن مجلس است. همچنین، در جدول ارسالی لایحه دولت که بر اساس اصلاحیه ماده (۱۸۲) قانون آیین‌نامه داخلی مجلس در بخش جداگانه‌ای به مجلس ارسال شده و باید مبتنی بر احکام ابلاغی بخش اول تدوین شود، سهم صندوق توسعه ملی از صادرات فرآورده‌های نفتی دیده نشده است.

مستمری نهادهای حمایتی و یارانه نقدی علی‌رغم اینکه سهم بزرگی از مصارف هدفمندی یارانه‌ها را به خود اختصاص داده با فرض ادامه شرایط تورمی، از کفایت لازم برخوردار نخواهد بود و به‌مرور منجر به کاهش توان پوشش سبد مصرفی خانوار به‌ویژه برای دهک‌های پایین درآمدی می‌شود. علاوه بر آن تفاوت نرخ افزایش حداقل دستمزد و نرخ افزایش مستمری در لایحه بودجه سال ۱۴۰۳ مغایر با تکلیف برنامه هفتم توسعه است. همچنین اعتبار در نظر گرفته شده برای یارانه بیمه ملوانان نیز برخلاف یارانه بیمه‌ای سایر اقشار در ردیف‌های مصارف تبصره هدفمندی یارانه‌ها قرار گرفته است که با رویکرد گذشته دولت در خصوص این یارانه‌ها در تضاد است. با این حال می‌توان پیشنهاد کرد که حکم برنامه هفتم توسعه مبنی بر مشروط کردن یارانه بیمه اقشار به آزمون وسیع بر این بند جاری شود. همچنین با توجه به کم برآوردی لایحه در مورد اعتبارات یارانه دارو دولت می‌بایست در پیش‌بینی لایحه تجدید نظر کند و اعتباری مبتنی بر واقعیت کشور را تخصیص دهد. شایان‌ذکر است لایحه ضمانت اجرایی مناسبی برای تخصیص یارانه دارو ارائه نداده است.

در صورت تمایل دولت و وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی به پرداخت یارانه تشویقی کالا برگ الکترونیک، محدود کردن جامعه هدف می‌تواند کارایی بیشتری از طریق کاهش هزینه‌ها و بهبود اثرگذاری داشته‌باشد. جایگزینی پرداخت یارانه تشویقی به تعداد فرزندان زیر ۱۸ سال به جای هفت دهک درآمدی می‌تواند به میزان قابل توجهی جامعه هدف را محدود کند ضمن آنکه تناسب بیشتری با نهادهای فرهنگی و اجتماعی حاکم بر جامعه و سیاست‌های جمعیتی کشور دارد. در چنین حالتی دولت ضمن افزایش اثرگذاری بیشتر بر جامعه هدف، هزینه‌های کمتری را نیز متحمل می‌شود. برآورد می‌شود در صورتی که دولت بخواهد سیاست تشویقی کالا برگ الکترونیک را ادامه دهد، تخصیص یارانه مذکور به کودکان زیر ۱۸ سال نسبت به تخصیص یارانه به هفت دهک درآمدی علاوه بر مزایای ذکر شده و کاهش اتکاء به دهک‌بندی که همواره محل مناقشه بوده است، دست کم ۳۰ هزار میلیارد تومان صرفه‌جویی در مصارف ایجاد می‌نماید. همچنین بر اساس تکلیف تبصره (۸) لایحه بودجه سال آینده حذف یارانه افراد غیر مشمول از تکالیف سازمان هدفمندی یارانه‌ها و وزارت تعاون کار و رفاه اجتماعی است. اجرای حذف یارانه از برخی از افراد هزینه‌های مانند رسیدگی به شکایت و یا توسعه پایگاه‌های آماری و اطلاعاتی برای بهبود عملکرد آزمون وسیع را برای وزارت رفاه ایجاد می‌کند و این موضوع در سال‌های گذشته به‌عنوان یکی از موانع حذف غیر نیازمندان عمل کرده است. به نظر می‌رسد لایحه بودجه می‌بایست ما به‌زای این هزینه‌ها را در تبصره مربوط به هدفمندی به وزارت رفاه اختصاص دهد. از این رو می‌توان بخشی (نیم درصد) از منابع آزاد شده ناشی از حذف یارانه غیر مشمولین را برای تأمین هزینه‌های مذکور به وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی اختصاص داد.

منابع و مأخذ

- [۱] قانون بودجه سال ۱۴۰۲
- [۲] لایحه بودجه سال ۱۴۰۳
- [۳] «بررسی لایحه بودجه سال ۱۴۰۳ کل کشور، موضوع: احکام تبصره ۸» به شماره مسلسل ۱۹۵۰۵
- [۴] «تحلیلی بر منابع تبصره (۱۴) در لایحه و قانون بودجه سال ۱۴۰۲» به شماره مسلسل ۱۸۹۵۹
- [۵] «بررسی عملکرد مالی دولت در چهار ماهه نخست سال ۱۴۰۲» به شماره مسلسل ۱۹۳۵۰
- [۶] «مسائل راهبردی برنامه هفتم توسعه در بخش انرژی (۱۰): حساب بهینه سازی مصرف انرژی» به شماره مسلسل ۱۹۵۴۴

گزیده سیاستی

مجموع منابع قانونی قابل تحقق هدفمندی در سال آینده حدود ۵۳۰ هزار میلیارد تومان برآورد می‌شود. برخی ارقام مصارف مانند یارانه نان دارای کم‌برآوردی است. منابع مورد نیاز برای اجرای طرح کالابریگ الکترونیکی به وضوح مشخص نشده است. با فرض تخصیص کامل مصارف، ناترازی هدفمندی در سال ۱۴۰۳ معادل حداقل ۲۳۰ هزار میلیارد تومان پیش‌بینی می‌شود.

مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی

تهران، خیابان پاسداران، روبروی پارک نیاوران (ضلع جنوبی، پلاک ۸۰۲)

تلفن: ۷۵۱۸۳۰۰۰ صندوق پستی: ۱۵۸۷۵-۵۸۵۵ پست الکترونیک: mrc@majles.ir

وبسایت: rc.majles.ir